
Rok Kralj

PRAVIČNA DELITEV DOBRIN

Kamnik, marec 2007

naslov dela: *Pravična delitev dobrin*

avtor: *Rok Kralj*

lektor: *Goran Peršin*

oblikovanje in tisk: *Oblikovalnica Sokler*

založba: *samozaložba*

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

330:17

KRALJ, Rok

Pravična delitev dobrin / Rok Kralj. - Kamnik : samozal., 2007

ISBN 978-961-91995-0-3

231400192

*mojim sopotnikom
na tem
čudovitem planetu*

Kazalo

Predgovor.....	7
I. SVET V NERAVNOVESJU	9
Zemlja, občutljiv in soodvisen sistem.....	10
Lakota in revščina	11
Globalno segrevanje ozračja in drugo onesnaževanje okolja.....	13
Zavajanje javnosti	15
Kdo dela škodo.....	16
Energetska žeja in jedrska lakomiselnost.....	16
Kemično onesnaženje.....	17
»Brez zmagovalcev, samo strta srca«.....	19
Diktatorji	20
II. VZROKI ZA NERAVNOVESJE V SVETU	23
Zakon vzroka in posledice.....	24
Pravi vzroki svetovnih problemov	26
Komerencializacija in potrošništvo.....	27
Tekmovanje (konkurenčnost).....	29
Korupcija in špekuliranje	30
Privatizacija naravnih virov, javnih storitev in življenja samega.....	31
Privatizacija življenja	32
Neodplačljivi dolgovi.....	34
Škodljive subvencije	37
Gigantski vojaški izdatki.....	38
Nepravična porazdelitev svetovnih dobrin.....	39
2 % ljudi – 50 % bogastva; 50 % ljudi – 1 % bogastva	40
III. PRAVIČNA DELITEV DOBRIN	41
Enostavna rešitev zapletenih razmer	42
Otroci velike družine in naš skupni dom.....	43
Zadovoljevanje osnovnih človeških potreb – temeljna človekova pravica.....	45
Blaginja človeštva – naš skupni interes.....	46
Skupne dobrine človeštva.....	47
Skrb za dom (planet) in družino (človeštvo).....	49

Solidarnost.....	50
So-delovanje.....	51
Demokratska globalna družba.....	53
Organizacija Združenih narodov	54
Skupno – javno – zasebno.....	55
Zmernost je vrlina	57
Varnost temelji na zaupanju	58
Pravična delitev dobrin.....	59
IV. PRAKTIČNI RAZMISLEK O PRAVIČNI DELITVI DOBRIN.....	61
Pravična delitev v okviru OZN	63
Ustanovitev agencije ZN za pravično delitev dobrin.....	63
Agencija in sklad.....	64
1. Vodenje in upravljanje globalnega sklada skupnih dobrin.....	64
2. Vodenje intervencijskega sklada	74
3. Določanje priporočljivega obsega izrabe skupnih dobrin.....	75
Razmislek o pravični delitvi dobrin na lokalni ravni	77
»Delitev storitev«.....	78
Skupna uporaba nekaterih dobrin.....	79
Sobivanje.....	79
Lokalne zadruge	80
Lokalni menjalni trgovski sistem	81
Prispevek posameznika v procesu pravične delitve dobrin.....	81
Zaključek	83
Literatura in viri	85

Predgovor

Živimo v posebnem času. V času, ko se kot človeštvo spopadamo s številnimi tegobami in nevšečnostmi, ko nam pretijo številne nevarnosti. Priče smo izjemni revščini, lakoti in številnim nevarnim boleznim; globalno segrevanje ozračja je danes sprejeto dejstvo, ki nam grozi s poplavami, sušami, orkani in drugimi katastrofami nepredstavljenih razsežnosti; vojni konflikti, predvsem tisti na Bližnjem Vzhodu, lahko kadarkoli vzplamtijo v pogubni »požar« nasilja nepredvidljivih razsežnosti.

A hkrati je to tudi čas, ki nas navdaja z upanjem, saj se vedno več ljudi zaveda teh problemov in nič več ne stojijo križem rok. Milijoni po svetu so aktivno vpleteni v reševanje največjih problemov človeštva, čeprav jim njihovi predstavniki – politiki, z le redkimi izjemami, komajda kdaj prisluhnejo in še redkeje v zvezi s tem tudi dejansko kaj storijo. A takšnega podcenjujočega in ignorantskega ravnanja si kmalu, če bodo želeli ostati voditelji svojih narodov ali lokalnih skupnosti, ne bodo mogli več privoščiti.

Prvi in najtežji korak, ki ga moramo zdaj kot človeštvo skupaj narediti – za kar imamo zelo malo časa – je resnična in globoka sprememba miselnosti, ki vodi naša dejanja in to na vseh področjih človeškega delovanja. Spopasti se moramo s stoletja, če ne že kar tisočletja starimi miselnimi vzorci, ki so v zdajšnjem času izjemno destruktivni. Pohlep, sebičnost, grabežljivost in tekmovanje, ki so »podprti« z izjemnim tehnološkim napredkom in številčnostjo ter »globaliziranostjo« človeške družbe, danes preprosto niso več sprejemljivi, saj lahko planet in s tem človeštvo dobesedno uničijo.

Pohlep, sebičnost, grabežljivost in tekmovanje povzročajo, da se planetarne dobrine – viri človekovega obstoja – kopičijo v rokah manjšine na račun velikega dela prebivalstva planeta. Manjšina je izkoristila velik razvojni napredek človeštva, svoj privilegiran položaj in moč ter jih uporabila v lastne, sebične namene – zato so danes svetovne dobrine tako neenakomerno porazdeljene. To pa je tudi temeljni vzrok, da je družbeno in planetarno ravnovesje porušeno: odziv narave je silovit in tudi znotraj človeške družbe so napetosti vse hujše.

Toda, ko jasno vidimo vzrok, se zdijo tudi rešitve problemov lažje in veliko preprostejše. Spoznanje, da živimo na enem planetu, ki je naš edini dom in spoznanje, da pripadamo enemu človeštvu, ki je naša družina, danes na žalost nista nekaj samoumevnega. Kajti iz teh spoznanj izhaja naša skupna odgovornost za celoten planet in za vse človeštvo. Soodgovornost pa je le prazna beseda, če je ne podpirajo solidarnost, sodelovanje, spoštovanje in skrb za drugega ter za okolje. A tudi vse to je premalo, če nismo sposobni medsebojne pravične delitve dobrin.

Pravičnejša porazdelitev svetovnih dobrin bi omogočila umiritev mednarodnih napetosti ter odpravila lakoto in skrajno revščino. Brez odprave lakote in revščine, teh najsramotonejših »črnih pik« človeštva, ni mogoče govoriti niti o miru niti o pravem sodelovanju med ljudmi. Potem se nam tudi ne bo težko dogovoriti za zaščito planetarnega okolja, za zmernejšo in bolj učinkovito rabo skupnih virov, za uvedbo učinkovitejših tehnologij itd..

S pomočjo pravične delitve lahko v svetu ponovno vzpostavimo ravnovesje, ki bo omogočilo nadaljnji razvoj človeštva, vendar ne takšnega razvoja, ki nekaterim omogoča brezumno bogatenje, drugim pa zgolj revščino in opustošenje. O resničnem razvoju bomo lahko govorili samo takrat, ko se bo razvijala celotna človeška družba, ko bodo vsi ljudje lahko zadovoljevali svoje osnovne potrebe in ko bodo skupne dobrine izkoriščane in uporabljene v okviru zmožnosti planetarnega okolja.

Nič pa se ne bo spremenilo brez našega prispevka in naše soudeležbe v procesu spreminjanja sveta, ki je mogoč samo s temeljito spremembo naše miselnosti, našega odnosa do soljudi in do okolja ter končno, kar je najpomembnejše, naših ravnanj. Knjiga, ki je pred vami, je skromen prispevek k temu velikanskemu podvigu.

I.

SVET V NERAVNOVESJU

Zemlja, občutljiv in soodvisen sistem

Večina nas Zemlje ne zaznava samo kot krogle iz kamenja, s tanko plastjo ozračja, oceani in življenjem na svojem površju. Čutimo, da spadamo semkaj, da je ta planet zares naš dom. Daleč nazaj so Stari Grki že razmišljali na takšen način in Zemlji dali ime Gaja.¹

Na vse vrste žive materije na Zemlji, od kita do virusa, od hrasta do alge lahko gledamo kot na sestavne dele enega bitja, sposobnega vzdrževati Zemljino atmosfero v pogojih, ki zadovoljuje vse njihove potrebe in jih oskrbuje z vsem potrebnim in z močjo, ki daleč presega vsoto njenih sestavnih delov ... [Gajo lahko definiramo] kot kompleksno bitje, ki vključuje Zemljino biosfero, atmosfero, oceane in zemljo; celoto, ki sestavlja povratni kibernetični sistem, ki teži k optimalnem fizičnem in kemičnem okolju za življenje na tem planetu. Vzdrževanje sorazmerno stalnih razmer lahko imenujemo tudi homeostaza.²

James Lovelock

Homeostaza je lastnost sistema, da se ohranja v ravnovesju in ohranja stalnost notranjega okolja.³

Britanski znanstvenik James Lovelock je leta 1967 razvil hipotezo o Gaji, “hipotetičnem bitju, ki se razsteza preko vsega planeta”.⁴ To bitje je poimenoval Gaja, po grški boginji Gei, boginji zemlje. Celoten planet, z vsemi raznolikimi življenjskimi okolji in bitji sestavlja ogromen in zapleten organizem, ki zagotavlja najboljše (optimalne) pogoje za bivanje na njem.

To je mogoče le, če so različna življenjska okolja in bitja v medsebojnem ravnovesju. Ravnovesje pa ne pomeni, da se življenjske okoliščine ne spreminjajo, temveč da se neprestano razvijajo in medsebojno vedno znova vzpostavljajo ravnovesje.

Danes je, zaradi škodljivega delovanja človeštva, ravnovesje na planetu nevarno porušeno. A ne da bi bil človek moteč člen v naravnem ravnovesju, kot marsikdo misli, temveč je njegovo škodljivo ravnanje tisto, ki posega v planetarno ravnovesje. Najbolj opazen in pojasnjen primer takšnega ravnanja je globalno segrevanje ozračja, ki ga s pretiranimi izpusti tako

imenovanih toplogrednih plinov povzroča človeštvo. Posledice (poplave, suše, orkani, taljenje ledenikov, višje temperature itd.) se že čutijo v vseh življenjskih okoljih na planetu, kar vpliva na vsa živa bitja (sprememba življenjskih pogojev; prehitro izginjanje živalskih in rastlinskih vrst itd.) in tudi na človeštvo samo (številne žrtve naravnih nesreč, selitve, gospodarske posledice, lakota, revščina itd.).

Ravnovesje pa ni porušeno samo v naravnem okolju, temveč tudi v sami človeški skupnosti, kar ima velik vpliv na celoten planetarni sistem, saj gre za vzajemno povezanost in soodvisnost. Predvsem zelo razširjeni revščina in lakota povzročata hude napetosti v svetu, v katerem je dobrin dovolj za vse. Iz teh napetosti se porajajo številni konflikti in spori, v končni obliki pa tudi vojne.

Nepravična porazdelitev planetarnih dobrin je zato temeljni vzrok za neravnovesje v človeški družbi in na planetu kot celoti. Muhamed Yunus, prejemnik Nobelove nagrade za mir za leto 2006, je na podelitvi nagrade poudaril: *“Revščina je grožnja miru. Frustracije, sovražnost in jeza, ki jih povzroča skrajna revščina, ne morejo vzdrževati miru v nobeni družbi.”*⁵

Neravnovesje v človeški družbi je vzajemno povezano z neravnovesjem v okolju, zato se moramo nujno spopasti s pravimi vzroki problemov. A najprej moramo videti svet, kakršen je v resnici. Šele potem bomo lahko razmišljali o pravih rešitvah, ki bodo svet ponovno “postavile” v ravnovesje.

Lakota in revščina

*“Moramo se soočiti z temeljnimi vzroki terorizma, da bi se končal enkrat za vselej. Verjamem, da bi bilo vlaganje virov v izboljšanje življenja revnih ljudi boljša strategija za soočenje s terorizmom, kot pa zapravljanje za orožje.”*⁶

Muhammad Yunus

*Imamo dovolj hrane, da bi lahko vsakemu prebivalcu sveta vsak dan omogočili obrok z vsaj 2720 Kcal.*⁷

Banka Greemen, katere ustanovitelj je prej omenjeni Nobelov nagrajenec za mir Muhammad Yunus, z majhnimi posojili pomaga revnim ljudem v številnih državah, da se lahko lotijo preprostih kmečkih in obrtniških opravil, ki njim in njihovim družinam omogočajo, da se izkopljejo iz hude revščine in pomanjkanja. Sporočilna vrednost letošnje Nobelove nagrade za mir je resnično velika: revščina je temeljni vzrok za spore in konflikte, ki vodijo v terorizem in vojne. Mir na planetu Zemlja je povezan z odpravo revščine.

A simbolike s tem še ni konec, kajti na dan podelitve Nobelovih nagrad, 10. decembra (ob obletnici smrti Alfreda Nobela), je tudi Mednarodni dan človekovih pravic. V letu 2006 je bil poudarek tega dneva ravno boj proti revščini. Louise Arbour, visoka komisarka Združenih narodov za človekove pravice je ob tej priložnosti povedala:

*“Danes revščina prevladuje kot najresnejši izziv človekovim pravicam na svetu. Boj proti revščini, prikrajšanju in izključevanju niso predmet dobroteljnosti in niso odvisni od tega, kako bogata je država. Spoprijeti se z revščino je predmet naše dolžnosti do človekovih pravic, s čimer ima svet boljše možnosti, da v času našega življenja odpravi to nadlogo. Izkoreninjenje revščine je dosegljiv cilj.”*⁸

Revščina pa ne pomeni samo, da imajo ljudje le malo premoženja in da premorejo le malo sredstev za preživetje, temveč so revni ljudje tudi veliko bolj dovzetni za številne bolezni, ker so neodporni in živijo v slabih higienskih razmerah. Največkrat nimajo dostopa do zdravstvenih in drugih socialnih storitev ter do izobraževanja, s čimer so jim kršene njihove osnovne človekove pravice. Revni ljudje pogosto umirajo zaradi lakote, dovolj je ena sama izgubljena letina (na primer zaradi suše ali poplav) in milijoni po svetu so “pahnjeni čez rob”. Kaj takšnega se premožnejšim ljudem ne more zgoditi.

Lakota in revščina sta brez dvoma daleč največja problema na začetku 21. stoletja. Najhujša revščina prizadeva približno 1,3 milijarde ljudi na planetu, kar pomeni, da imajo dnevno na voljo manj kot 1 ameriški dolar (\$) za vse svoje potrebe. 852 milijonov ljudi na svetu je ta trenutek podhranjenih, kar pomeni, da ne morejo zadostiti niti svoji najbolj osnovni potrebi – potrebi po hrani. Vsak dan za posledicami lakote umre 50000 ljudi, od tega 16000 otrok ali en otrok vsakih 5 sekund.

Za posledicami terorističnih dejanj (v ožjem pomenu) pa vsako leto umre približno 3000 ljudi, to je toliko, kolikor jih zaradi lakote umre vsega v eni uri in pol. Saj ne, da na vsak način želimo med seboj primerjati številke o žrtvah lakote in o žrtvah terorizma, toda številke nazorno govorijo, kako huda problema sta lakota in revščina. Terorizem pa še vedno ostaja na vrhu prioritet (prednostnih nalog) mednarodne politike in “požre” veliko preveč naše pozornosti, energije in našega denarja. Vsega tega kaj hitro zmanjka, ko gre za vprašanja revščine, lakote, spremenjenega okolja itd..

Je še kaj hujšega kot tiho, počasno umiranje majhnih otrok, medtem ko na drugem koncu sveta ali celo v neposredni soseščini, ljudje pogosto “trpijo” zaradi prevelike telesne teže in potrošijo ogromne vsote denarja za različne povsem nesmiselne izdelke. Čeprav je problemov v svetu veliko, pa ta trenutek lahko izpostavimo revščino in lakoto kot dva najhujša in tudi najsramotnejša problema človeštva. Nereševanje teh problemov je za človeštvo lahko dolgoročno pogubno.

Globalno segrevanje ozračja in drugo onesnaževanje okolja

“Zemlja je naš edini dom. In ta je v nevarnosti. V nevarnosti je naša zmožnost živeti na planetu Zemlja – imeti prihodnost kot civilizacija. Mislim, da gre za moralno vprašanje.”⁹

Al Gore

Čeprav ni namen te knjige narediti nekakšno lestvico najhujših problemov človeštva, pa je vseeno potrebno, če želimo razumeti današnje razmere v svetu, izpostaviti nekaj tistih problemov, ki so človeštvu najbolj nevarni, kar pa ne pomeni, da so to tudi edini problemi. Tudi ni namen te knjige strašiti ljudi in jim slikati brezupno podobo sveta. Vsi problemi so zdaj še razmeroma lahko rešljivi, ni pa nujno, da bodo takšni tudi v prihodnje.

Še posebej to velja, ko gre za globalno segrevanje ozračja, na kar nas na izjemen način opozarja “bivši bodoči predsednik ZDA” Al Gore v

filmu Neprijetna resnica (*An Inconvenient Truth*). Al Gore naniza toliko dokazov in dejstev, da ne pušča nobenega dvoma več – smo na prelomni točki in odgovornost za planet je povsem v človeških rokah.

Atmosfera je najranljivejši del Zemljinega ekološkega sistema, pravi Gore, je tako tanka plast, da s svojim delovanjem lahko spremenimo njeno kemično strukturo. To smo tudi že storili, saj se je raven ogljikovega dioksida in še nekaterih drugih plinov v atmosferi že tako povečala, da povzroča segrevanje Zemljinega ozračja (tako imenovani učinek tople grede).

Najočitnejši in najvidnejši dokaz za segrevanje ozračja je naglo zmanjševanje ledenikov po vsem svetu; tudi naš Triglavski ledenik je praktično že izginil. Segrevanje ozračja povzroča vse ekstremnejše nevihte, orkane, poplave, suše, nenormalno tople zime itd..

V gorah severne Španije so medvedje v decembru [2006] prekinili zimsko spanje, kar je še eno od številnih znamenj, da podnebne spremembe učinkujejo tako na naravo kot na živa bitja. Medtem, ko so bili v Britaniji v zraku čmrlji, metulji in celo lastovke, pa so skozi gozdove španskega gorovja Cantabrian hlačali medvedje, ki bi morali spati svoje dolgo zimsko spanje.

Prav tako nenavadno je, da si je morski orel, ki poleti biva ob jezerih in v soteskah škotskega višavja ter se pozimi preseli v zahodno Afriko, za zimsko prebivališče izbral južni angleški pokrajini Suffolk in Devon. Lastovke so namesto, da bi odletele v Afriko, ostale v Angliji. Metulji, ki so ponavadi “zunaj” do oktobra, so veselo letali po vrtovih. In vse to v decembru.¹⁰

Reševanje podnebnih sprememb je zato, poleg boja proti revščini in lakoti, ena največjih prioritet našega časa. Vendar vse večje zavedanje o nevarnostih segrevanja planetarnega okolja nikakor ne doseže političnih vrhov niti v naši državi niti v naši “naddržavni” skupnosti, Evropski uniji. Politiki se pri nas in tudi drugje ukvarjajo z napačnimi stvarmi; še vedno največji del svoje energije vlagajo v medsebojna ideološka in strankarska obračunavanja, v “nerešljivo” vojno proti terori-zmu in v zadovoljevanje lastnih interesov. Doklej še?

Reševanje podnebnih sprememb ni stvar politike določene stranke ali ideologije, temveč skupna, življenjsko pomembna naloga človeštva. Vseeno je komu pripadate, kako izgledate ali v kaj verjamete, kajti skupni

planet, skupno ozračje in skupna človeška družba zahtevajo naše skupno delovanje. Gore pravi: *“Resnica o podnebnih spremembah je neprijetna, kar pomeni, da bomo morali spremeniti naš način življenja.”*

Vsak prelomen čas zahteva od slehernega posameznika, še posebej od ljudi na odgovornih položajih, da se znajo odločiti, ko gre za problematična vprašanja aktualnega časa. Srčni in pogumni so se vedno znali odločiti prav in hitro.

“Zdaj je na nas, da uporabimo našo demokracijo in našo od Boga dano sposobnost, da razumno razpravljamo drug z drugim o naši prihodnosti in naredimo moralno izbiro, da bi spremenili našo politiko in obnašanje, ki bi, če bi se nadaljevali, našim otrokom in vnukom – in celotnemu človeštvu, pustili degradiran, manj zmožen in sovražen planet. Namesto tega moramo izbrati 21. stoletje kot stoletje obnove. Zgrabiti moramo priložnost, da smo v tej krizi tesno povezani med seboj, zato lahko sprostim našo kreativnost, inovativnost in inspiracijo, ki so prav tako del naše človeške dediščine kot sta naša nagnjenost k pohlepu in malenkostnosti. Izbira je naša. Odgovornost je naša. Prihodnost je naša,” pravi Gore.

Njegov film si je preprosto potrebno ogledati.

Zavajanje javnosti

Prav tako kot v preteklosti tobačna industrija, ki je vztrajno zanikala povezavo med kajenjem in pljučnim rakom, zdaj naftna industrija na čelu z največjo naftno nadnacionalno korporacijo ExxonMobil vodi “sofisticirano in uspešno kampanijo dezinformiranja”, s katero javnost zavaja glede nevarnosti globalnega segrevanja ozračja, je razvidno iz poročila Zveze zaskrbljenih znanstvenikov (Union of Concerned Scientists – UCS).¹¹

ExxonMobil je v obdobju od leta 1998 do leta 2005 namenil približno 16 milijonov ameriških dolarjev 43 skupinam in ustanovam, ki so spodkopavale naraščajoč konsenz o vzrokih za globalno segrevanje ozračja – nafta in njeni derivati so seveda med največjimi “krivci” zanj.

Vendar je resnica o globalnih spremembah pred našimi očmi,

nenavadno topla zima [2006/07] pove več kot tisoče tabel in grafov. V ZDA, na srednjem zahodu in ob vzhodni obali so zabeležili 10 do 20 stopinj Celzija višje temperature kot je običajno za ta letni čas. V New Yorku sta bila prvič po letu 1877 november in december brez snega, v New Jerseyu je bila ta zima najtoplejša v 111 letih opazovanja vremena. Krokusi so zacveteli. Je bilo pri nas kaj drugače?

Kaj nam torej preostane? Da že končno nekaj ukrenemo.

Kdo dela škodo

Do konca osmega januarja [2007] je povprečni Britanec že prispeval toliko h globalnemu segrevanju ozračja, kot bo povprečen prebivalec najrevnejših svetovnih držav v celem letu.

Vendar bo taisti prebivalec najrevnejših držav sveta trpel najhujše posledice zaradi globalnega segrevanja ozračja. Suše, poplave, lakota in bolezni vedno najbolj prizadenejo že tako najrevnejše. Najrevnejše države kot so Čad, Afganistan in DR Kongo praktično ne prispevajo nič h globalnem segrevanju ozračja. Celo letoletne izpuste zelo gosto naseljene Indije Britanci presežejo že v štiridesetih dneh.

A Britanci še niso najslabši. Po poročilu Svetovnega razvojnega gibanja¹² (World Development Movement) ima 164 svetovnih držav manjše izpuste CO₂ (ogljikovega dioksida, plina, ki največ "pripomore" h globalnem segrevanju ozračja) kot Britanci, a kar 30 jih ima še večje. Povprečen Afganistanec prispeva letno v ozračje 0,02 tona (t) CO₂; Slovenec 9,08 t; Britanec 9,62 t; Američan 20,18 t; prebivalec Združenih arabskih emiratov pa neverjetnih 55,92 t. Slovenci smo na visokem 34. mestu po izpustih CO₂ v ozračje. Smo torej med najboljšimi – po najslabšem.

Energetska žeja in jedrska lahkorniselnost

Poraba energije v številnih državah neprestano narašča, čeprav se prebivalstvo teh držav praktično ne povečuje. Takšen primer je tudi Slovenija. V letu 2005 se je poraba energije v Sloveniji povečala za 2,2

% glede na preteklo leto, od leta 2000 pa kar za 13 %, medtem ko se je energetska učinkovitost celo zmanjšala. Energetska odvisnost naše države se neprestano povečuje in je v letu 2005 znašala že 52,5 %, kar pomeni, da uvozimo več kot polovico vse potrebne energije.

Kako se vlade razvitih držav (tudi Slovenije) lotevajo reševanja energetske odvisnosti in vedno večje porabe energije, katere stranski "proizvod" je CO₂, glavni plin, ki povzroča globalno segrevanje ozračja? Ne s spodbujanjem zmernosti, z večjo izrabo alternativnih energetskih virov ali z uvajanjem novih tehnologij, temveč z napovedjo gradnje novih jedrskih zmogljivosti.

Jedrska tehnologija je še razmeroma mlada (dobrih 60 let), vpliv na človeka in na druga živa bitja pa je zaradi uporabe jedrske energije lahko veliko bolj dolgoročen. Bodo morale naslednje generacije trpeti strašljive posledice naših neumnosti in naše kratkovidnosti? In tu je še vprašanje varnosti. Starejše, kot so jedrske elektrarne, večje so možnosti, da pride do nesreče. Posledice takšne nesreče so lahko grozljive, spomnimo se samo na černobilsko nesrečo.

Novih jedrskih elektrarn in vseh tveganj, ki bi z njimi prišla, ne bomo potrebovali, če bomo zmerni, varčni in učinkoviti pri uporabi energetskih virov ter pravični, ko gre za njihovo porazdelitev na globalni ravni.

Kemično onesnaženje

Poleg segrevanja ozračja vse večji problem postaja tudi prava "poplava" različnih kemičnih snovi, ki nas obkrožajo tako rekoč na vsakem koraku: v hrani, zemlji, vodi, oblačilih, čistilih, kozmetiki itd.. Danes je v komercialni uporabi približno 82000 različnih kemikalij, za mnoge pa sploh ne vemo, kako vplivajo na okolje in na človeški organizem. Številna podjetja namerno prikrivajo učinke določenih kemičnih spojin, zato da ne bi bili ogroženi njihovi visoki dobički. Eden takšnih primerov so kemične spojine perfluori.

Skupine kemičnih spojin perfluori (*ang. perfluorochemicals; PFC*) nam glede na poimenovanje niso preveč znane, so pa te spojine sestavni del številnih izdelkov. Najdemo jih v loščilih za tla, v nekaterih preprogah; v

vrečkah, kjer je zapakirana hitra hrana; v teflonskih posodah in še številnih drugih proizvodih. Te kemikalije so našli po vsem planetu in so praktično neuničljive. Neodvisne študije v ZDA kažejo, da so te kemikalije v krvi skoraj vseh Američanov, celo novorojenčkov.

Najbolj se je na udaru ameriške javnosti znašla perfluorooktanska kislina (*perfluorooctanoic acid, PFOA*), ki se uporablja pri izdelavi teflonskih posod in nekaterih vrečk za pripravo kokic v mikrovalovnih pečicah. Študija agencije EPA (*Environmental Protection Agency*) kaže na potencialno nevarnost PFOA za razvoj raka jeter, testisov, trebušne slinavke in dojk, lahko pa vpliva tudi vpliva na delovanje hormonskega, živčnega in imunskega sistema telesa. Vsaj poskusi na živalih temu pritrjujejo.

Dr. Leo Trasande, pediater in strokovnjak za zdravje okolja (*environmental health specialist*) iz newyorške bolnišnice Mount Sinai pravi: *“Zelo malo vemo o kemični spojini PFOA. Toda to, kar vemo zadošča, da smo resno zaskrbljeni zaradi njenega vpliva na zdravje ljudi, še posebej, ko gre za otroke.”*¹³

In kaj naredijo velike korporacije, ko jim “doma stopijo na rep”? Na veliko začnejo izvažati tehnologijo in proizvode v države, ki so neosveščene, neobveščene ali preprosto nerazvite. Vendar je PFOA samo ena od nevarnih kemičnih spojin, ki danes ogrožajo naše zdravje. Podjetja pogosto pred javnostjo skrivajo podatke o nevarnostih svojih proizvodov, ker se bojijo za svoje dobičke.

Spet zmaguje komercialna logika, kjer ima dobiček prednost pred človekom.

“Brez zmagovalcev, samo strta srca”

Naslov pove vse. Tako je bil naslovljen članek, ki ga je v izraelskem časopisu Haaretz objavila Robi Damelin [2006]. Pred leti je v “večnem” bližnjevzhodnem sporu izgubila sina in je članica Starševskega kroga (*Parents Circle*) – foruma izraelskih in palestinskih staršev, ki so v konfliktu izgubili otroke ter si prizadevajo za mir, spravo in strpnost.

Vsi večji konflikti, ki danes potekajo po svetu (iraški, izraelsko-palestinsko-libanonski, konflikt v sudanski pokrajini Darfur, v Somaliji in še kje), so v resnici “strateška” in “taktična” igra peščice mogočnikov (politikov, direktorjev, religioznih voditeljev, finančnikov, špekulantov in drugih), ki si skušajo pridobiti moč, vpliv in bogastvo. Stara igra, ki jo človeštvo pozna že tisočletja.

Zmagovalcev v resnici ni, razen že naštetih mogočnikov, ki postanejo še močnejši, še bogatejši in še vplivnejši. Strtih src za njihovimi “igrami” ostaja veliko. Žalostno je, da še vedno ne sprevidimo te igre velikih, ki poteka, v takšni ali drugačni obliki, skoraj v sleherni državi sveta, tudi v Sloveniji. Glavno orožje teh mogočnikov so mediji, ki ustvarjajo “meglo” neresnic, slepil, pol-resnic, predsodkov; vojaške armade so šele njihovo drugo orožje. Največja manipulacija in zavajanje pa je danes tako imenovana vojna proti terorizmu.

Vendar je ločevanje terorističnih dejanj posameznikov ali skupin od nasilja, ki ga izvajajo celotne države nad svojim ali tujim prebivalstvom, nekaj povsem nesmiselnega. Teror preprosto pomeni nasilje nad nekom, pa naj bo to posameznik, skupina ali celoten narod. Če države, kakršne so ZDA, Izrael, Sudan ali organizacija kakršna je NATO, mečejo tako imenovane pametne bombe na prebivalstvo neke države, potem ni to nič drugega kot dejanje terorja oziroma državno voden terorizem. “Pravi” teroristi ponavadi zgolj “odgovarjajo” na ta dejanja. V Iraku je do oktobra 2006 zaradi različnih vzrokov povezanih z vojno umrlo vsaj 654000 prebivalcev. To je terorizem.

Ljudje se v resnici ne sovražimo med seboj, ne želimo ubijanja, bombardiranja, izkoriščanja, to preprosto ni človeško. Vedno znova pa nasedemo za lase privlečenim “razlogom” politikov in drugih mogočnežev za vojne, izkoriščanje in revščino. Prepogosto krivimo cele narode,

etične in religiozne skupine zaradi dejanj pohlepnih, sebičnih in zlih posameznikov.

A ljudje niso več slepi, ne verjamejo več leporečju mogočnikov, temveč terjajo prava dejanja. Moč in glas množic vse pogosteje zahteva od ljudi na vodilnih položajih, da delajo v njihovem interesu, da jim omogočijo življenje v blaginji in miru. Ali pa si preprosto izberejo boljše voditelje.

Diktatorji

Svet je še vedno poln večjih ali manjših diktatorjev: v politiki, v podjetjih, v verskih skupnostih, v različnih javnih ustanovah in lokalnih skupnostih, v društvih in celo v družinah. Prevzeti so od lastne moči in veličine, občudujejo sami sebe in sanjajo o vladanju ljudem – čim večjim množicam.

Znameniti komik Charlie Chaplin se je že leta 1940, ko se je druga svetovna vojna komaj dobro začela, "poklonil" Hitlerju (zanimivo, da sta se rodila v razmaku štirih dni) in vsem drugim velikim in malim diktatorjem. Čeprav je film predvsem komedija, je njegovo sporočilo skrajno resno in aktualno. V končnem govoru židovskega brivca (prav tako kakor diktatorja Hynkla ga igra sam Chaplin) nam Chaplin priredi pravi proti-diktatorski govor. O njem bi morali veliko razmišljati:

“Oprostite, toda ne želim biti imperator. To ni moje delo. Nikomur ne želim vladati ali ga zavojevati. Pomagal bi vsakomur, ki bi mu lahko: Židu, Romu, črnemu, belemu človeku. Vsi želimo pomagati drug drugemu. Ljudje imamo to radi. Želimo živeti s srečo drugega, ne z njegovo nesrečo. Ne želimo sovražiti ali zaničevati drugega. V tem svetu je prostor za vsakega in zemlja je dovolj bogata, da prehrani slehernega. Način življenja je lahko svoboda in lepota, toda izgubili smo pravo smer.

Pohlep je zastrupil človeške duše, svetu postavlja ovire sovraštva, vodi nas v bedo in prelivanje krvi. Razvili smo hitrost, toda sebe smo zaprli v mašinerijo, ki nam daje obilje, a nas peha v stisko. Naše znanje nas je naredilo cinične, naša spretnost trde in neprijazne.

Preveč mislimo in premalo čutimo. Bolj kot stroje, potrebujemo človečnost. Bolj kot spretnost, potrebujemo prijaznost in blagost. Brez

teh kvalitet bo življenje nasilno in vse bo izgubljeno. Letalo in radio sta nas zblížala. Prava narava teh izumov kliče po dobroti v ljudeh, kliče po univerzalnem bratstvu za enost vseh nas.

Vojaki – ne borite se za suženjstvo! Borite se za svobodo. V sedemnajstem poglavju Lukovega evangelija je zapisano: "Božje kraljestvo je v človeku". Ne samo v enem človeku, ne samo v skupini, temveč v vseh ljudeh. Vi, ljudje imate moč, moč, da ustvarite stroje. Imate moč, da ustvarite srečo. Vi ljudje imate moč, da naredite to življenje svobodno in lepo, da naredite to življenje za čudovito avanturo. Potem pa v imenu demokracije uporabite to moč – naj se vsi združimo! Naj se vsi borimo za novi svet, za prijeten svet, ki bo dal ljudem priložnost za delo, ki bo dal ljudem bodočnost in varnost."

Kaj najbolj zastruplja odnose med ljudmi? Pohlep, pravi Chaplin. Poznamo različne oblike pohlepa: po oblasti, vplivu, moči, po bogastvu ali po vsem skupaj. Pohlep povzroča mržnjo in nepravilnost, kar vodi v spore in konflikte, nazadnje pa v prelivanje krvi.

Diktatorji vseh vrst še vedno manipulirajo z ljudmi: vedno znova si izmišljujejo zunanje in notranje sovražnike, samo zato, da lažje prikrivajo svojo slo po oblasti. Diktatorji so samozadostni, druge poslušajo samo kolikor je v njihovem interesu. Charlie Chaplin je vedel, da nasproti diktatorjem stoji demokracija, vendar ne samo navidezna demokracija kakršna se pogosto prakticira v sodobnih državah. Volitve in parlament še ne pomenita, da prava demokracija zares obstaja.

Demokracija je predvsem način skupnega družbenega življenja, kjer je v procese odločanja vključenih kar največ ljudi, a ne samo na političnem, temveč tudi na ekonomskem (gospodarskem), kulturnem, izobraževalnem, medijskem ali kateremkoli drugem področju človeške družbe. Naša moralna dolžnost je, da se upremo raznim večjim in manjšim diktatorjem, pa najsi so še tako skrbno zaviti v "celofan" demokratičnosti. A bistvena je vsebina, ne ovojni papir.

Brez našega prispevka ne bo nobenih resničnih sprememb. Diktatorji se preprosto niso pripravljene odpovedati svoji moči in privilegijem. Naša skupna moč, naše skupno delo za boljši svet, naš skupni glas lahko premagajo sleherni imperij, ne da bi izstrelili en sam naboj. Mi ljudje imamo pravo moč, ne pa diktatorji vseh vrst, pa naj znajo še tako

spretno manipulirati. Skupaj imamo veliko moč. Izkoristimo jo! Ne pa da jo tratimo v nakupovalnih središčih ali v neusmiljeni tekmi za moč, bogastvo in privilegije.

Glavne svetovne probleme torej poznamo, a odkriti moramo prave vzroke zanje, šele potem bomo lahko oblikovali prave rešitve in se lotili pravih dejanj.

II.

VZROKI ZA NERAVNOVESJE V SVETU

Zakon vzroka in posledice

“Najmanjši gib odjekne v celotni naravi: celotno morje se premakne zaradi enega kamna. Tako je tudi [v redu] milosti: najmanjše dejanje je zaradi svojih posledic važno za vse. Zato je prav vse pomembno.

Pri vsakem dejanju je treba poleg dejanja samega upoštevati naš takratni, pretekli in prihodnji položaj, pa tudi [položaj] onih, za katere je [to dejanje] pomembno, in uvideti povezanost vsega tega. Potem bomo zelo previdni.”¹⁴

Blaise Pascal

Danes je veliko govora o karmi, ki izhaja iz vzhodne religiozne tradicije, a jo poznamo zgolj zelo površno. Pomenila naj bi našo usodo, kot nekaj, kar nas mora neizbežno doleteti in nam je, zaradi naših preteklih dejanj, določeno že ob rojstvu. A resnični pomen karme je bistveno drugačen.

Beseda karma izhaja iz sanskrske besede *kri*, ki pomeni delovanje (zanimiva je analogija z našo besedo *kri*, ki omogoča delovanje našega telesa). To delovanje je podrejeno enemu temeljnih zakonov narave: zakonu vzroka in posledice (ali akcije in reakcije). Tako kot kamen, ki ga vržemo v morje (vzrok), povzroči valovanje (posledico), tako tudi sleherno naše dejanje povzroči nek odziv.

V naših ravnanjih je seveda veliko težje videti posledice, kot pri metu kamna v morje, a če posledic ne vidimo ali ne razumemo, še ne pomeni, da jih tudi v resnici ni. Ne samo naša dejanja, tudi naše besede, čustva in misli povzročajo odzive, čeprav tega največkrat ne zaznamo neposredno. Kdor pozorno opazuje, lahko opazi ali začuti, da tudi čustva posameznika vplivajo na razpoloženje okolice in da ima beseda kot neposreden izraz naših misli izjemen učinek.

Danes vsaj z ene perspektive razumemo delovanje zakona vzroka in posledice – ko gre za naše okolje. Naša dejanja so povzročila podnebne spremembe, ta povezava je dokazana. A kar smo povzročili, ima povratni učinek tudi na nas same.

V zapletenih in številnih medsebojnih odnosih v družbi posamezniku ni enostavno razumeti tega povratnega delovanja, lažje pa ga razumemo na širši ravni, na ravni celotnega človeštva. Omenili smo že, da pretirani izpusti tako imenovanih toplogrednih plinov v ozračje (vzrok) povzročajo globalno segrevanje ozračja (posledica), ki nam naše ravnanje “vrača” v obliki hudih poplav, suš, pogostih orkanov in drugih vremenskih nevšečnosti.

Tudi revščina in lakota sta posledici določenih ravnanj (pohlepa, izkoriščanja, korupcije, špekulacij; subvencij itd.) predvsem tako imenovanega zahodnega sveta. Posledice naših dejanj se nam bodo slej ko prej povrnile ali pa se nam že vračajo; mogoče v oblikah, ki jih najmanj pričakujemo: npr. v obliki borznega zloma, ekonomske krize, kot naval priseljencev iz revnih držav, kot teroristični napadi ali kako drugače.

Zato moramo biti previdni, pravi filozof Pascal, in predvsem odgovorni. Ni vseeno, kaj delamo, govorimo, mislimo, kako čustvujemo. Ker vsako naše delovanje sproža odziv (reakcijo), moramo delovati z vso odgovornostjo. Najbolj odgovorni pa bi morali biti ljudje na najpomembnejših položajih v družbi, kajti sleherno njihovo dejanje ali beseda sproži izjemne posledice, s katerimi se bodo morali slej ko prej soočiti sami in z njimi tudi celotna družba. Slovenci poznamo čudovit pregovor, ki v zelo zgoščeni obliki izraža bistvo zakona vzroka in posledice: “Kakor si sejal, tako boš žel”.

Razumevanje zakona vzroka in posledice našim dejanjem podeljuje veliko odgovornost. Vsako naše dejanje vpliva na druge ljudi in na celoto, a vedno tudi nazaj na nas same. Odgovornost za drugega in za okolje je torej hkrati odgovornost za nas same. Razmere, v katerih bomo v prihodnosti živeli mi sami (kar je še bolj pomembno, če verjamete v ponovno rojstvo) in naši zanamci, ustvarjamo danes.

Pravi vzroki svetovnih problemov

Z razumevanjem vzrokov in posledic naših dejanj lahko razumemo tudi vzroke za neravnovesje na planetu. Šele če poznamo te vzroke, bomo zares lahko začeli odpravljati posledice in s tem svet ponovno “postavili” nazaj v ravnovesje. Pri tem se ne smemo zadovoljiti s preprostimi razlagami večine najvplivnejših politikov in “intelektualcev” današnjega časa, katere povzemajo najpomembnejši mediji, ki za glavne vzroke sodobnih problemov človeštva štejejo terorizem, socializem, ne-svoboden trg, malopridne države in še kaj podobnega.

V resnici so pravi vzroki za stanje v svetu veliko manj dramatični in veliko bolj vsakdanji kot prej naštetih “problemi”, a kljub temu so njihove posledice veliko hujše in bolj dramatične.

Komercializacija družbe, privatizacija naravnih virov in njihova nezmerna raba, špekulacije in korupcija, konkurenčnost, dolгови revnih držav in subvencije v bogatih državah, visoki vojaški izdatki, ki skupaj vodijo do izjemno nepravilne porazdelitve dobrin tega bogatega planeta, so resnični vzroki za največje svetovne probleme: lakoto in revščino, podnebne spremembe in onesnaževanje planeta, za vojne konflikte in nenazadnje tudi za terorizem (terorizem je posledica, ne pa vzrok problemov).

Smo so-ustvarjalci sveta v katerem živimo in vseh njegovih problemov in ko to razumemo, lahko s spremembo naše miselnosti in našega ravnanja pomagamo soustvariti drugačen svet: svet pravičnosti, razumevanja, zaupanja in miru.

Če se v resnici želimo lotiti resne spremembe našega odnosa, in s tem tudi našega ravnanja do soljudi in do planeta, moramo najprej spoznati resnične vzroke za stanje, v katerem se nahajamo. Temu morajo slediti naša dejanja.

Komercializacija in potrošništvo

*Dovoliti trgu, da postane edini upravitelj in razsodnik usode človeških bitij in njihovega naravnega okolja [...] vodi k uničenju družbe.*¹⁵

Karl Polanyi

*Nevarnost komercializacije je, ob izkoriščanju ljudi v tretjem svetu, tudi v komercializaciji naših konceptov, vrednot, našega pogleda na svet. Zato je komercializacija danes bolj nevarna kot atomska bomba.*¹⁶

Benjamin Creme

Komercializacija (*commercium*¹⁷ je latinska beseda za trgovino, kupčijo) je skupni izraz za družbene odnose, za katere je značilna trgovska miselnost. Trgovsko-komercialni način razmišljanja pomeni, da so medsebojni odnosi utemeljeni na logiki trgovske menjave – prodaje in nakupa.

Takšna vrsta medsebojnih odnosov se danes širi iz svoje tradicionalne “baze”, proizvodnje in trgovine, na vsa družbena področja; na področje kulture, umetnosti, znanosti in celo na področja, ki so “zadolžena” za zadovoljevanje osnovnih človekovih potreb (prehrana, izobraževanje, zdravstveno in socialno varstvo). Ta proces spodkopava temelje sleherne družbene skupnosti, ki so še vedno, kljub vsem pomanjkljivostim solidarnost, sodelovanje in medsebojna delitev.

Komercializacija temelji na prepričanju, da je vse mogoče prodati in kupiti: vodo in hrano, bivalni prostor, znanje in zdravje; znanstvene in umetniške dosežke, kulturno dediščino, naravne vire, sleherni kotiček na planetu in celo genetski material ljudi in drugih bitij.

Če je vse to mogoče prodati, se zastavlja vprašanje: kdo lahko vse to kupuje in ali vsi ljudje vedno lahko kupujejo vsaj tisto, kar potrebujejo za preživetje? Kdo je tisti, ki lahko kupuje in kdo ne more? Tisti, ki nima zadostnih sredstev (zaradi nezmožnosti da dela, zaradi revščine ali katerega drugega razloga), si ne more kupiti niti dobrin, s katerimi bi lahko zadovoljil svoje osnovne potrebe, zato je komercializacija tako destruktivna.

Komercializacija je orodje ekonomskih in političnih elit, s pomočjo katere zase pridobijo velik del svetovnih dobrin, ki pripadajo celotnemu človeštvu.

Komercializacija temelji na spodbujanju človekovih želja po materialnih dobrinah, pri čemer “glavno vlogo” igra izredno prefinjen in razširjen potrošniški sistem. Ta gigantski sistem (proizvodna in trgovska podjetja, mediji, nekatere izobraževalne in celo zdravstvene ter socialne ustanove) vzpodbuja ljudi, da trošijo daleč preko svojih osnovnih potreb in celo daleč preko svojih zmožnosti, kar je v interesu tistih, ki na ta račun služijo izjemna bogastva.

Primer, ki kaže, kako neverjetno velik je lahko obseg trošenja, je prednovoletna praznična nakupovalna sezona (*holiday shopping season*, kot temu pravijo v ZDA) v razvitem svetu, ko se samo za darila potrošijo milijarde dolarjev. Seveda po zapravljenosti prednjačijo Američani, ki v praznični nakupovalni sezoni (od konca novembra do novega leta) “poženejo” neverjetnih 435,6 milijarde dolarjev [v letu 2005]. Vendar tudi Evropejci ne zaostajamo dosti za temi številkami, če pa bi prišteli še nekaj drugih potrošniško razvitih (a moralno nerazvitih) držav, bi prišli do fenomenalno visokih števil.

Največji del družbenih aktivnosti je tako danes usmerjenih v pretirano proizvodnjo in porabo dobrin ter storitev, od česar pa ima korist samo manjši del človeštva, škodo pa velika večina.

Komercializacija sleherno družbeno aktivnost spremeni v tržno priložnost, pa naj gre za šport, kulturo, zdravje, prijateljstvo ali celo za praznike. Takšen primer je ravno prednovoletno obdobje, ki se je iz praznikov spremenilo v divjo orgijo nakupovanja. Upravičeno se zato lahko vprašamo, kakšen je sploh še pomen teh praznikov, ki so jih povsem okupirali korporacijski “dedki” Miklavž, Božiček in Dedek Mraz, poosebljeni v tisočih reklamah in filmih? Njihova podoba je tako vseprisotna, kičasta in perverzna, da so izrinili vsak globlji pomen praznikov. Postali so pravi bogovi (bolj točno maliki) potrošništva in komercializacije, ki jih vsakodnevno častimo v ogromnih templjih potrošništva – mega, hiper in drugih marketih.

Tekmovanje (konkurenčnost)

Skoraj 90 % vsega svetovnega bogastva pripada Severni Ameriki, Evropi in visokorazvitim azijskim in pacifiškim državam, kot sta Japonska in Avstralija.

Medtem, ko ima Severna Amerika samo 6 odstotkov svetovnega prebivalstva, pa premore 34 % vsega zasebnega premoženja gospodinjstev.

A tudi znotraj držav je bogastvo zelo neenakomerno porazdeljeno, 10 % Američanov premore 70 % vsega bogastva v državi, v Franciji si enak odstotek prebivalstva lasti 61 % vsega bogastva, v Veliki Britaniji 56 %, 44 % v Nemčiji in 39 % na Japonskem.¹⁸

Miselnost, da je tekmovalnost med ljudmi, med podjetji in celo med državami koristna in da spodbuja razvoj, je danes tako zelo zakoreninjena, da se nikomur o tem niti ne zdi potrebno razpravljati, kaj šele v to dvomiti.

Stoletja smo bili vajeni vojn med cesarstvi, kraljestvi, religijami, med različnimi skupinami in narodi. Pa naj je šlo za verske, ideološke ali mednarodne vojne, skoraj vedno bi lahko v ozadju našli temeljni vzrok zanje: tekmovanje za ozemlja in s tem za dobrine in ljudi, ki "pripadajo" temu ozemlju oziroma državi.

Danes so vojne le še poredko ozemeljskega značaja, zdaj so postale prvenstveno ekonomske, kar pomeni, da se je energija tekmovanja za ozemlja (klasične vojne) prenesla v neposredno tekmovanje za dobrine (ekonomske, gospodarske, trgovinske vojne – takšnim oblikam vojne se popularno reče konkurenčnost). Vojaško silo so nadomestile tržne sile. Velikanske mednarodne korporacije so v veliki meri nadomestile vojaške armade.

Vojne (tekmovanje) za dobrine so manj vidne kot klasične ozemeljske vojne, toda zato nič manj destruktivne. Današnje bitke za dobrine potekajo preko finančnih in špekulativnih borz; s pomočjo subvencij, dolžniške krize, politike ekonomskega pritiska mednarodnih ustanov (Mednarodnega denarnega sklada, Svetovne banke, Svetovne trgovinske organizacije) na revne države.

Trg, ki je postal središče družbenih in mednarodnih odnosov, spodbuja tekmovanje med posamezniki, podjetji, družbenimi skupnostmi, regijami in državami. Posledica tega tekmovanja je izjemno nepravilna porazdelitev svetovnega bogastva, iz česar izhaja večina največjih svetovnih problemov.

Tisti, ki si v neusmiljenem tržnem boju pridobijo največja bogastva, ne kažejo niti najmanjšega interesa, da bi si pridobljeno delili drugimi. Vsi rezultati naravnega in človeškega razvoja se zato kopičijo v njihovih rokah, čeprav so k ustvarjanju tega bogastva, posredno in neposredno, pripomogli številni drugi ljudje tako danes kot v preteklosti, ki imajo od tega zelo malo ali pa nič. Tudi prisvajanje (privatiziranje) pridobitev milijonov let Zemljine evolucije, je nekaj, kar je skrajno neprimerno in škodljivo.

Korupcija in špekuliranje

5777 milijard dolarjev – je vsota, ki je v rekordnem letu 1997 stekla preko “parketa” newyorške borze (NYSE); v istem letu je 133 milijard delnic zamenjalo svoje lastnike.¹⁹

Borze vrednostnih papirjev in drugih finančnih “produktov” so, preprosto povedano, globalni kazinoji – igralnice na srečo; samo da so vloge v njih veliko višje kot v navadnih igralnicah. Pri tem “poslu” pa sploh ne gre za racionalne ekonomske odločitve, temveč preprosto za stave. Na katero delnico, obveznico, valuto ali kak drug papir staviti, da bi se začetni vložek kar najbolj povišal.

Špekulacije (stave) imajo pogubne posledice za milijone ljudi po svetu, saj enostavno pridobljeni dobitki na borzi niso nič drugega kot nepravilno prerazporejanje celotnega družbenega bogastva. Na borzah se “dobitki” vedno stekajo v roke že tako izjemno bogatih posameznikov in skupin, ki z različnimi orodji špekuliranja (s spodbujanjem rasti in padcev borznih tečajev) v resnici vodijo “borzno igro”.

Posledice “krvave” borzne igre plačujejo podjetja, ki morajo do skrajnosti zmanjševati stroške poslovanja in države, ki ne zmorejo napolniti

svojih proračunov. A najslabše jo dejansko odnesejo najranljivejše skupine prebivalstva, čeprav z borzami navidez nimajo ničesar skupnega.

Prerazporejanje družbenega bogastva, ki se odvija na borzi, jih prizadene posredno, a zato nič manj pogubno: bodisi preko zmanjševanja socialnih pravic, plačevanja višjih davkov, višjih cen javnih storitev bodisi preko nižanja plač, s preobremenjenostjo (izkoriščanjem) pri delu ali zaradi same izgube dela. V takšne ukrepe so prisiljena tako podjetja kot celotne države, da "poplačajo" visoke dobičke borznih špekulantov. Borze so zato največji legalni roparji svetovnega bogastva in neposredno povzročajo stiske, revščino in umiranje velikega števila ljudi.

Drugi takšen "rak" sodobne družbe je široko razširjena korupcija, ki omogoča, da se "pod pultom", z visokimi podkupninami in provizijami, že tako privilegiranim oziroma bogatim posameznikom in skupinam olajša dostop do koristi, ki bi morale biti namenjene za splošno blaginjo družbe. Do javnih storitev (zdravstvenih, izobraževalnih, komunalnih, socialnih), javnih naročil (gradnja cest, bolnišnic, nakup opreme, različne subvencije itd.) ali do drugih družbenih ugodnosti tako pridejo tisti, ki že tako imajo največ. Ne pa tisti, ki jih potrebujejo.

Privatizacija naravnih virov, javnih storitev in življenja samega

Klasičen primer je primer Bolivije, ki ji je Svetovna banka leta 1999 postavila pogoje za podaljšanje kredita, s katerimi je zahtevala privatizacijo javnega sistema za oskrbo z vodo v mestih kot je Cochabamba. Sistem oskrbe z vode v Cochabambi je bil potem res prodan podružnici ameriškega projektantskega in gradbenega podjetja Bechtel, ki je takoj dvignilo lokalne cene vode, da bi zadovoljilo svoje delničarje. Lokalno prebivalstvo so obremenili celo za zbiranje deževnice!

Potem, ko so se prebivalci Cochabambe spomladi leta 2000 uprli, so uslužbenci podjetja Bechtel navsezadnje pospravili svoje kovčke in odleteli iz države, vodno omrežje pa je bilo vrnjeno lokalni skupnosti. Toda ne za dolgo. Kmalu potem je Bechtel izkoristil priložnost, ki jo je ponujal sporazum o naložbah med Nizozemsko in Bolivijo ter zaradi izgube

*bodočih prihodkov in dobičkov tožil bolivijsko vlado za 25 milijonov dolarjev. Bechtel je lahko vložil tožbo na podlagi bilateralnega sporazuma o naložbah preko ene od svojih dveh podružnic na Nizozemskem.*²⁰

Privatizacija javnih storitev in naravnih virov, ki jo vse bolj agresivno izvajajo bogate nadnacionalne korporacije z “žegnom” mednarodnih ustanov, kakršne so Svetovna banka, Mednarodni denarni sklad in Svetovna trgovinska organizacija, je izjemno nevaren proces, saj je tako dostop do planetarnega bogastva – skupnih dobrin človeštva, ki bi morale pripadati vsem Zemljanom, omogočen samo tistim, ki imajo za to zadostna denarna sredstva.

Najskrajnejši takšen primer je privatizacija vodnih virov. Voda je brez dvoma dobrina, ki jo potrebuje vsak človek. Privatizacija tega življenjsko pomembnega vira je enaka privatizaciji življenja samega. Tisti, ki ima v lasti vodo, lahko odloča o življenju in smrti milijonov ljudi. Zato v svetu že obstajajo prizadevanja, da bi pravico do vode morali priznati kot temeljno človekovo pravico.

Še težje razumljiva pa je privatizacija genskega materiala rastlin, živali in celo človeka. S kakšno pravico si podjetja lahko prisvajajo rezultate milijonov let evolucije življenja na Zemlji?

Privatizacija življenja

“Ko stroji in računalniki, ko motivi dobička in lastniških pravic, veljajo za pomembnejše od ljudi, potem velika trojica rasizma, skrajnega materializma in militarizma postane nepremagljiva.”²¹

dr. Martin Luther King

“Tudi samo življenje postaja lastnina: ameriška vlada je želela patentirati genetski material domorodcev iz Paname in s Salomonovih otokov; uspelo ji je celo patentirati vrsto celice človeka iz Papue Nove Gvineje (patent je bil kasneje “zavržen”).”²²

Zaščita intelektualne lastnine, izum moderne dobe, ki lastniku te pravice (ta pogosto niti ni njen avtor) daje možnost, da jo komercialno izkorišča, že posega na področja, ki se tičejo življenja samega. Nadnacionalne korporacije z zaščito intelektualne lastnine ustvarjajo monopole, ki jim prinašajo ogromne dobičke, drugim pa preprečujejo, da bi imeli od zaščitene stvari kakršnekoli koristi.

Farmacevtske korporacije tako na primer lahko zaščitijo nova zdravila na globalni ravni, kar jim omogoča njihovo večletno nemoteno prodajo po nenormalno visokih cenah, tako da si jih lahko privoščijo samo ljudje z dovolj visoko kupno močjo.

Dragih in zelo učinkovitih zdravil proti AIDS-u na primer, si v številnih revnih državah preprosto ne morejo privoščiti, čeprav bi jih lahko mnoga podjetja izdelovala po občutno nižjih cenah, vendar jim to onemogoča zloglasna zaščita intelektualne lastnine, ki je seveda pogruntavščina najbogatejših držav.

A vsaka nova pridobitev, vsak nov izum ali novo odkritje imajo svojo zgodovino. Do razvoja novega zdravila ali kakšnega drugega izdelka vodi "dolga pot" preteklih pridobitev človeštva; za njihov razvoj je potrebna javna infrastruktura (transportne poti, komunalna in informacijska omrežja) in znanje zaposlenih v razvojnih oddelkih korporacij, ki so si ga pridobili v javnih ustanovah (od osnovne šole naprej). Noben nov izdelek ni razvit popolnoma brez pomoči javnih – družbenih storitev, zato popolna zaščita intelektualne lastnine preprosto ni poštena in niti opravičljiva.

Korporacije pa se ne ustavijo samo pri zaščiti izdelkov, storitev, znanja in tehnologij, temveč gredo še naprej in si postopno pridobivajo celo lastninsko pravico do dednega materiala živih bitij, torej do osnovnih gradnikov življenja samega. Takšen primer je zaščita rastlinskega gena, s katero si je korporacija Monsanto pridobila pravico do celotne rastline – do živega bitja! Genski zapis, rastni in dedni material živih bitij, tako postane predmet trgovanja (komercializacije), izkoriščanja in človeškega pohlepa.

Leta 2004 je kanadsko vrhovno sodišče presodilo v znamenitem spopadu "Davida in Goljata" – kanadskega kmeta Percya Schmeiserja²³ in nadnacionalne biotehnološke korporacije Monsanto. Sodišče je presodilo v korist Monsanto, ki je z zaščito gena pridobil nadzor nad celotno rastlino "Roundup Ready canolo", vrsto oljne repice.

Korporacija je v oljno repico vstavila gen, ki povzroča, da je rastlina popolnoma odporna na Monsantoove pesticide, ki sicer uničijo vse druge rastline na poljih. Edini, ki v južnem delu kanadske province Saskatchewan (regija Prairie) ni želel uporabljati te oljne repice in seveda ustreznega Monsantoovega pesticida, je bil v devetdesetih letih prejšnjega stoletja tedaj že priletni (rojen 1931) Percy Schmeiser, ki ga je Monsanto leta 1997 obtožil kraje intelektualne lastnine patentiranega gena oljne repice.

Monsantov vohun je na Schmeiserjevem polju "odkril" gensko spremenjeno oljno repico, čeprav je Percy Schmaiser ves čas trdil, da je njegovo polje "okuženo" in da je bilo gensko spremenjeno seme nanj zanešeno bodisi z vetrom bodisi zaradi tovornjakov z gensko spremenjeno oljno repico, ki so vozili mimo. Sam ni nikoli kupil Monsantoovega semena.

Razlaga sodbe vrhovnega sodišča se je glasila: *"Z vzgojo rastline, ki je vsebovala patentirani gen in ki jo sestavljajo patentirane celice brez licence proizvajalca, je Schmeiser oškodoval Monsanto ugodnosti njihovega monopola."*

Kam vodijo takšne odločitve? Bomo na takšen način tudi ljudje postali lastnina izjemno bogatih nadnacionalnih korporacij in močnih vlad?

Odločitev kanadskega vrhovnega sodišča ima lahko dolgoročne posledice za prihodnost življenja na Zemlji. Če naravni viri, javne storitve, znanje, tehnologije in celo genetski material ali vse, kar na splošno imenujemo skupne dobrine človeštva, postanejo privatna last peščice izjemno bogatih in vplivnih ljudi na planetu, potem bo samo življenje postalo komercialna dobrina in rastline, živali ter ljudje samo še trgovsko blago. Temu se moramo upreti. Tako kot se pogumno upira 76-letni kanadski kmet Percy Schmeiser, ki še vedno pokončno vztraja.

Neodplačljivi dolgovi

"Zunanji dolg vseh držav v razvoju (kjer živi 86 % svetovnega prebivalstva) znaša 2800 milijard \$ – skoraj toliko, kot je v letu 2005 znašalo skupno bogastvo 793 svetovnih multi-milijonarjev."

Vsako leto morajo države v razvoju odplačati več kot 400 milijard \$ – štirikrat več kot znaša pomoč držav donatork."

*Osemintrideset odstotkov proračunov afriških držav se porabi za odplačilo dolgov.*²⁴

Na prebivalce revnih držav danes pritiska breme neverjetnih 2800 milijard ameriških dolarjev (\$) zunanjega dolga. Pogosto pravimo, da so si pač sami krivi za te dolgove, saj so slabo izkoristili izposojen denar. A ta "argument" preprosto ne drži. Zgodovinski in eden najpomembnejših vzrokov za današnje visoke dolgove revnih držav je nepravilčen prenos dolgov kolonialnih držav na novoustanovljene države, kot razkriva nevladna organizacija Center držav svetovnega Juga (South Centre) s sedežem v Ženevi:

*"Dolg držav v razvoju je deloma posledica nepravilnega prenosa dolgov kolonij na te takrat novoustanovljene države, ki so jim ga vsilile kolonialne države takoj po dosegu mednarodne suverenosti: leta 1960 je tako zunanji javni dolg teh novoustanovljenih držav znašal že 59 milijard \$. Z dodatno obremenitvijo, obrestno mero v višini 14 %, je ta dolg naglo naraščal. Še preden so države sploh imele čas organizirati in razviti svoja gospodarstva, so ti novi dolžniki že nosili na lastnih plečih breme visokih dolgov."*²⁵

Države torej, ki so v svojih lastnih kolonijah ustvarile dolgove, so takoj po razglasitvi neodvisnosti te dolgove naložile novim državam, ki so ga morale odplačevati po oderuških obrestnih merah. Odplačevale pa so ga seveda svojim bivšim gospodarjem, ki so bili za te dolgove dejansko odgovorni. Kljub politični neodvisnosti so nove države, zaradi takšne politike svojih bivših gospodarjev, ostale ekonomsko kolonizirane in mnoge so v takšnem položaju še danes – predvsem najrevnejše države na svetu.

Z naglim povečanjem dolga in s šibkimi domačimi gospodarstvi so bile (in so še) revne države prisiljene poceni prodajati svoje vire – tudi najrevnejša celina Afrika je zelo bogata z naravnimi viri –, da bi lahko odplačevale "svoje" dolgove. In komu so revne države poceni prodajale svoje naravne vire? Svojim bivšim kolonialnim gospodarjem, ki so bili hkrati tudi njihovi upniki.

Za odplačevanje vsiljenih dolgov so komaj ustanovljene države morale najemati nova posojila, da bi reprogramirale stare dolgove in s tem se je

njihov dolg samo še povečeval. V letu 1977 je Lester-Pearsonova komisija ocenila, da je celoletna vsota namenjena odplačevanju glavnice in obresti za 20 % v Afriki in za 30 % v Latinski Ameriki presegala vrednost novih posojil. Nova posojila zato niso bila namenjena razvoju, ampak zgolj brezkončnemu odplačevanju starih dolgov.

Pri reprogramiranju dolgov sta revnim državam vedno "pomagali" posebej za odpravo revščine ustanovljeni washingtonski ustanovi Svetovna banka in Mednarodni denarni sklad, ki sta kredite pogojevali z zahtevami po odpiranju njihovih že tako šibkih trgov, z zahtevami po zmanjševanju socialnih storitev ter z zahtevami po privatizaciji javnih storitev in naravnih virov. Revne države so tako postale lahek plen izjemno vplivnih in bogatih mednarodnih korporacij, ki so in še vedno kršijo človekove pravice in brezvestno uničujejo okolje.

Neusmiljena politika dolgov, skupaj s subvencijami in prodajo orožja režimom, ki so bili v preteklosti pogosto skorumpirani, daje jasno sliko, zakaj je toliko ljudi v tako hudi revščini. Na koncu bogate države, da si vsaj nekoliko pomirijo slabo vest, "velikodušno" pomagajo najbolj revnim. S pomočjo samo seveda ni nič narobe, če ne bi bila v senci tako škodljive ekonomske politike bogatih držav, zaradi katere se revne države nikakor ne morejo postaviti na lastne noge in omogočiti svojim prebivalcem človeka vredno življenje, za kar potrebujejo osnovne dobrine in kvalitetne javne storitve (izobraževanje, zdravstveno in socialno varstvo, komunalne in druge storitve).

*"Obremenjene z dolgovi, države tretjega sveta ne morejo odgovoriti na številne potrebe svojih ljudi, ki se soočajo s takšnimi problemi kot so lakota, nerazvitost, neizobraženost, če omenimo samo nekatere, kar ustvarja resne ovire pri uresničevanju človekovih pravic, pa naj gre za kolektivne ali individualne."*²⁶

Samo takojšen popoln odpis vseh dolgov revnim državam je pravičen ukrep, ki bi bistveno izboljšal položaj prebivalstva najrevnejših svetovnih držav.

Škodljive subvencije

“S pomočjo zahodnih držav je Mozambik po koncu državljanske vojne leta 1992 ponovno začel s proizvodnjo sladkorja. V nove plantaže, v proizvodnje zmogljivosti in v infrastrukturo so vložili okoli 285 milijonov evrov (€).

Danes je proizvodnja sladkorja v Mozambiku ena najcenejših na svetu – med 90 in 120 € za tono. Za primerjavo so stroški proizvodnje sladkorja v EU približno 480 € na tono.

Pa vendar je proizvodnja sladkorja v Mozambiku ogrožena. Razlog je evropska visoko protekcionistična Skupna kmetijska politika (Common Agricultural Policy).”²⁷

Evropska unija za izvoz sladkorja v vrednosti 1 evra (€) nameni kar 3,3 € subvencij – pomoči proizvajalcem sladkorja, da se jim proizvodnja sladkorja sploh splača. Te visoke subvencije, ob hkratnih zaščitnih carinah za uvoz, povzročajo mnogim revnim državam hude izgube, ker ne morejo konkurirati evropskim podjetjem, ki jim s svojimi nizkimi (subvencioniranimi) cenami onemogočajo prodajo na evropskem in na svetovnih trgih.

Brazilija tako zaradi izpada prodaje sladkorja letno izgubi 494 milijonov €, Tajska 151, Južna Afrika in Indija pa okoli 60 milijonov € prihodkov (po podatkih za leto 2002)²⁸. Gre za države, kjer veliko ljudi živi v revščini in ki jo takšna politika bogatih držav samo še pogloblja.

V letu 2005 je 21 najrazvitejših držav namenilo kar 250 milijard ameriških dolarjev za subvencije, predvsem v kmetijstvu.²⁹ Zato je povsem napačno mišljenje, da revne države niso zmožne same zaslužiti denarja, pač pa jim bogate države zaradi nepravilne politike subvencij in carin to onemogočajo. Za lajšanje vesti jim potem pošiljajo pomoč in jim odobravajo posojila, ki revne države samo še bolj zapletajo v spiralo revščine in odvisnosti.

Gigantski vojaški izdatki

Ko se ljudje spopadajo v vojni, ne ogrožajo le svojih življenj in življenj drugih, pač pa tudi blagostanje planeta, od katerega je odvisno njihovo življenje.³⁰

Svetovni vojaški izdatki so v letu 2005 dosegli neverjetnih 1118 milijard ameriških dolarjev (\$) ali 173 \$ na Zemljana.³¹ Stroški iraške vojne dosegajo 367 milijard \$ [februar 2007].³²

Hude napetosti, ki jih povzročata nepravilna porazdelitev svetovnega bogastva, povzročajo številne spore, ki jih je potrebno reševati. Vendar bogate države teh napetosti ne odpravljajo z odpravljanjem njihovih vzrokov, temveč z "gašenjem požarov" oziroma z vojaško silo, kar zahteva izjemno visoke vojaške proračune.

Nekaj primerjav s številkami zgoraj omenjenih vojaških izdatkov: za osnovno cepljenje vseh otrok na svetu bi letno potrebovali dodatne 1,3 milijarde \$; za materinsko zdravstveno varstvo 12 milijard \$ letno; za univerzalno pismenost 5 milijard \$ letno; za zagotovitev čiste pitne vode vsem ljudem dodatnih 10 milijard \$ itd..³³

Nerazumljivo visoko trošenje za orožje in vojne postane razumljivejše, ko "pokukamo" v ozadje, kjer se nam razkrije jasnejša slika zapravljanja denarja, ki dejansko pripada ljudem, ne pa politikom. Politiki bi morali upravljati z denarjem v korist svojega prebivalstva ne pa v korist političnih in gospodarskih elit.

Po podatkih iz poročila Mednarodnega raziskovalnega mirovnega inštituta iz Stocholma (*Stockholm International Peace Research Institute – SIPRI*) za leto 2006 je 100 največjih orožarskih korporacij v letu 2004 zabeležilo 15 % povečanje prodaje. Skupna svetovna prodaja orožja je v tem letu dosegla 268 milijard \$.

Pri tem spet prednjačijo najrazvitejše države, ki so tudi sprožile dve največji vojni v začetku 21. stoletja: afganistansko in iraško, posredno pa so vpletene, s prodajo orožja, v številne druge konflikte po svetu (izraelsko-palestinski konflikt, Somalija, Sudan itd.). 40 ameriških oborožitvenih

korporacij proda 63,3 % vsega novega orožja, 36 korporacij iz zahodne Evrope pa proda 29,4 % novega orožja.³⁴

Ena največjih orožarskih korporacij na svetu Boeing je imela samo v prvem četrletju leta 2004 (v času afganistanske in iraške vojne) 623 milijona \$ dobička, kar predstavlja 18 % rast glede na prejšnje četrletje.³⁵

Tudi v tem primeru velja, tako kot v primeru dolgov in subvencij, korupcije in špekuliranja: trpljenje in pomanjkanje, v katerem živi milijone ljudi po svetu, je v interesu – dobička.

Nepravična porazdelitev svetovnih dobrin

Vse, kar smo doslej našeli kot vzroke za neravnovesje v človeški družbi in na planetu, vodi do skupnega, temeljnega vzroka današnjih problemov: **nepravične porazdelitve planetarnih dobrin**. Komercializacija in potrošništvo, korupcija in špekulacije, tekmovanje za dobrine (konkurenčnost), privatizacija naravnih virov in javnih storitev, dolgovi revnih držav, subvencije v razvitih državah, visoki izdatki za oboroževanje skupaj povzročajo, da so dobrine planeta zelo neenakomerno in nepravično porazdeljene med države sveta, prav tako kot tudi znotraj njih, tudi najbogatejših.

Razviti svet, ki ga predstavlja predvsem skupina najrazvitejših držav G8 in še nekaj drugih držav, se polasča in uporablja tri četrtnine svetovne pridelave hrane in 83% vseh drugih dobrin, medtem ko mora preostali nerazviti svet shajati s preostalim skromnim deležem svetovnega bogastva. Kljub temu, da v nerazvitih državah prebivata dve tretjini svetovnega prebivalstva, se morajo le-ti zadovoljiti zgolj s četrtnino vse hrane in z vsega 17 % vseh ostalih dobrin. Zato milijoni živijo v revščini ali umirajo zaradi lakote.³⁶

2 % ljudi – 50 % bogastva; 50 % ljudi – 1 % bogastva

Kako nepravilno je porazdeljeno svetovno bogastvo, dokazuje študija Svetovnega inštituta za ekonomske razvojne raziskave (*Institute for Development Economics Research*) Univerze Združenih narodov. Samo 2 % vseh odraslih, najbogatejših prebivalcev planeta, ima v rokah kar 50 % vsega svetovnega bogastva. Medtem pa najrevnejša polovica vseh odraslih na svetu premore vsega 1 % svetovnega premoženja.

Nepravilna porazdelitev dobrin je jasno vidna pri porazdelitvi danes najpomembnejše energetske surovine – nafte. Celotna poraba nafte v svetu je približno 80 milijonov sodčkov dnevno, od tega 20 milijonov sodčkov odpade na ZDA (25 % porabe; 4,5 % celotne svetovne populacije), 14,5 milijona sodčkov dnevno porabimo v EU (18 % porabe; 7 % prebivalstva), Kitajska porabi 6,4 milijona sodčkov nafte (8 % celotne porabe; 20 % prebivalstva), medtem ko revna Nigerija porabi samo 0,3 milijona sodčkov nafte dnevno (0,4 % porabe; 2 % svetovnega prebivalstva). Podobno, če ne še slabšo sliko, bi videli tudi pri drugih pomembnih dobrinah.

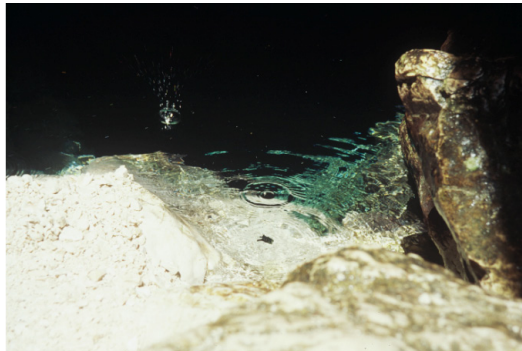
Nobenega razumnega razloga ni, da bi moralo biti svetovno bogastvo porazdeljeno po takšnem ključu. Vsi ljudje imamo enake pravice do življenja in zato tudi do pravičnega deleža bogastva, ki nam ga nudi naš skupni planet. Dobrene so namenjene preživetju in blaginji človeštva, ne pa bogatenju posameznikov. Danes milijoni živetarjijo in tisoči dnevno umirajo zaradi pomanjkanja osnovnih dobrin, medtem ko se na istem planetu nekateri “kopajo” v nerazumljivo velikem bogastvu.

Nepravilna porazdelitev planetarnih dobrin je temeljni vzrok neravnovesja znotraj človeške družbe in na celotnem planetu. Ko poznamo vzroke težav, so tudi rešitve enostavnejše in jasnejše.

III.

PRAVIČNA DELITEV DOBRIN

POT K PONOVNI VZPOSTAVITVI RAVNOVESJA NA PLANETU

Enostavna rešitev zapletenih razmer

“Človek bo spoznal, da preko misli in dejanj sam ustvarja razmere svojega življenja; in da lahko preko delovanja teh istih zakonov te razmere in pogoje spremeni in preoblikuje na bolje.”³⁷

“Brez pravične delitve dobrin ne bo pravičnosti, brez pravičnosti ne bo miru, brez miru ne bo prihodnosti.”

Maitreja

Včasih so najenostavnejše rešitve najučinkovitejše. Reševanja zapletenih mednarodnih razmer, ki lahko kadarkoli izbruhnejo v konflikte širših razsežnosti; reševanja družbenih napetosti v večini svetovnih držav in zaustavitve hitre degradacije planetarnega okolja se lahko lotimo na zelo enostaven način: s pravično delitvijo svetovnih dobrin in z njihovo zmernejšo rabo.

Zakaj na takšen način? Stoletja vojn in nasilja, izkoriščanja in nezmerne izrabe virov so svet pripeljale na rob uničenja. Z današnjimi znanji, tehnologijami in orožji smo sposobni narediti nepopravljivo škodo planetu in s tem celotnemu človeštvu. Stari medsebojni odnosi, ki temeljijo na pohlepu, sebičnosti in tekmovalnosti v kombinaciji z novimi tehnologijami, znanji in orožji povzročajo uničevanje planetarnega življenja in okolja v obsegu, ki kaj hitro lahko postane neobvladljivo.

Zato moramo najprej spremeniti naše miselne vzorce, naše medsebojne odnose in končno tudi naše ravnanje. Dobrin, ki so ključne za preživetje človeštva (voda, hrana, energija, zemlja, gozdovi; znanje in tehnologije), je dovolj za vse osnovne potrebe (potrebe po hrani, pijači, prebivališču, zdravstvenem varstvu in izobraževanju) vseh ljudi na planetu.

Če tekmovanje (konkurenčnost) za te dobrine prinaša toliko zla, tako zelo razdeljuje svet na skrajno bogate in skrajno revne, potem je nasprotna pot jasna, logična in tudi edina mogoča – to je pot pravične delitve dobrin. Ne gre za prisilno prerazdeljevanje svetovnega bogastva, temveč za zrel in prostovoljen mednarodni dogovor o pravičnejši porazdelitvi skupnih dobrin človeštva. Človeštvo je takšen korak zmožno narediti.

Pravična delitev dobrin izhaja iz razumevanja, da je človeštvo celota in da planetarne dobrine pripadajo celotnemu človeštvu, ki je zanje tudi odgovorno. Dobrine, ki so ključne za zadovoljevanje osnovnih človeških potreb in za prihodnost človeštva ter planeta kot celote, ne smejo biti predmet tekmovanja, temveč medsebojne pravične delitve.

Princip pravične delitve dobrin vsebuje vse elemente, ki so nasprotni današnjim uničujočim družbenim in mednarodnim odnosom, ki temeljijo na sebičnosti, pohlepu, tekmovanju in se izražajo preko komercializacije, potrošništva, politike izkoriščanja revnih držav (dolgovi in subvencije), privatizacije skupnih dobrin itd..

Ti “elementi”, ki jih v sebi združuje princip pravične delitve dobrin, so: pravičnost, solidarnost, sodelovanje, zmernost, medsebojno razumevanje in – ljubezen do drugega.

Otroci velike družine in naš skupni dom

Človeštvo mora spoznati, da so ljudje vseh narodov eno, da so enakovredni in odvisni drug od drugega. Noben narod si ne more lastiti sveta in mu vladati. Noben narod ne more kljubovati vsem ostalim. Dnevi imperijev in nadvlade so minili. Človek je na pragu novega razumevanja svoje vloge na planetu Zemlja. Za to razumevanje pa mora spremeniti svoj odnos do sopotnikov na poti do modrosti in pravičnega upravljanja z darovi Zemlje.³⁸

Danes, ko je med ljudmi še vedno toliko razlikovanja (po prepričanju, izgledu, po pripadnosti različnim skupinam, veram, strankam, ideologijam itd.), je še kako pomembno, da razmislimo, kaj je tisto, kar nas povezuje.

Najprej je to naša skupna pripadnost skupni družini – človeštvu. Na to nas opomni že staroslovanski izvor besede človek, ki pomeni ‘otrok (velike) družine’.³⁹ Človek je torej otrok velike družine človeštva. Ko bomo to resnično razumeli in začutili, bomo spremenili svoj odnos do soljudi, kajti do članov svoje družine se obnašamo drugače, kot se

obnašamo do mnogih ljudi na planetu. Najprej smo vendarle samo ljudje in šele potem pripadniki narodov, etničnih skupin, verstev, ideologij, strank, društev itd..

Tudi sodobne raziskave o genetski raznovrstnosti so dokončno ovrgle vse teorije o človeštvu, ki naj bi ga delile nepremostljive rasne in etnične razlike. Sodobni genetiki so z obsežnimi raziskavami človeških genov med prebivalci celotnega planeta ugotovili, da vsi ljudje, ki danes živimo na Zemlji, izhajamo iz Afrike, kjer je *“pred približno 60.000 leti obstajala vsa sodobna človeška genska raznovrstnost”*.⁴⁰ Tudi rase, ki danes še vedno ločujejo človeštvo med seboj, so nastale šele razmeroma nedavno, pred približno 30000 leti. Šele takrat so se ljudje v manjšem obsegu začeli medsebojno razločevati po videzu, rasti, polti, itd..

Druga pomembna stvar, ki nas povezuje, je naš skupni dom – planet Zemlja. Če se nam zdijo drugi ljudje še tako drugačni, je nesporno dejstvo, da si z vsemi delimo skupni dom. Dihamo isti zrak, pijemo isto vodo, uporabljamo iste dobrine. Nismo sosedje, temveč smo so-stanovalci, sopotniki na tem čudovitem planetu. Pogosto pa ravnamo z drugim kot s popolnim tujcem, sovražnikom.

Kaj vsa ta spoznanja pomenijo? Da smo vsi najprej ljudje, da smo si v razmeroma bližnjem sorodstvu in da smo se različno razvijali predvsem zaradi geografskih, podnebnih in kulturnih razlik. Pripadamo skupni veliki družini človeštvu in si delimo skupni dom planet Zemljo, kar pomeni, da si moramo pravičneje deliti njene obilne dobrine in da smo soodgovorni za naše skupno okolje.

Šele ko bomo zares razumeli, da je planet naš edini dom in da je človeštvo naša edina družina, bomo temeljito spremenili naš odnos in ravnanje do okolja in do soljudi, pa naj gre za našega najbližjega sosedo ali za prebivalca najbolj oddaljene dežele; pa naj gre za naše dvorišče ali nam najbolj oddaljene predele planeta.

Zadovoljevanje osnovnih človeških potreb – temeljna človekova pravica

Vsakdo ima pravico do takšne življenjske ravni, ki zagotavlja njemu in njegovi družini zdravje in blaginjo, vključno s hrano, obleko, stanovanjem, zdravniško oskrbo in potrebnimi socialnimi storitvami; pravico do varstva v primeru brezposelnosti, bolezni, delovne nezmožnosti, vdovstva ter starosti ali druge nezmožnosti pridobivanja življenjskih sredstev zaradi okoliščin, neodvisnih od njegove volje. Vsakdo ima pravico do izobraževanja. Izobraževanje mora biti brezplačno vsaj na začetni stopnji. Šolanje na začetni stopnji mora biti obvezno. Tehnično in poklicno šolanje mora biti splošno dostopno. Višje šolanje mora biti na osnovi doseženih uspehov vsem enako dostopno.

25. in 26. člen Splošne deklaracije človekovih pravic OZN

Verjetno najpomembnejša naloga, ki v bližnji prihodnosti čaka globalno skupnost, je popolna sprememba našega odnosa do zadovoljevanja osnovnih potreb ljudi. Noben človek na planetu ne sme biti prikrajšan za dobrine, s katerimi zadovoljuje svoje osnovne potrebe.

Zadovoljevanje osnovnih potreb vseh ljudi na planetu pa ni mogoče brez drugačnih ekonomskih in družbenih odnosov, ki morajo temeljiti na solidarnosti, sodelovanju, soodgovornosti in kar je najpomembnejše, na pravični delitvi dobrin. Najpomembnejši od teh principov je vsekakor princip pravične delitve skupnih dobrin človeštva. Brez medsebojne delitve ne moremo ustvariti pravičnih družbenih odnosov in ne moremo ustvariti družbe, ki bi zagotavljala razvoj in blagostanje človeštva.

Zakaj so prvi ljudje sploh začeli bivati v skupnostih, kakšne prednosti jim je to prinašalo? Nedvomno je bilo skupno življenje lažje in varnejše kot samotno životarjenje v neprestanem boju v neizprosнем naravnem okolju. Ljudje so skupaj lažje zadovoljevali svoje osnovne potrebe in to je še danes osnovni namen našega skupnega bivanja.

Osnovne človeške potrebe so že od nekdaj potrebe po primerni in zadostni **hrani** in **pijači** ter zaščiti telesa pred vplivi okolja, z **oblačili** in v primernem **stanovanju**. Tem osnovnim potrebam moramo v današnjem

kompleksnem družbenem okolju dodati še potrebe po **zdravstvenem in socialnem varstvu ter izobraževanju**.

Zadovoljevanje vseh naštetih osnovnih človeških potreb spada danes med temeljne človekove pravice, ki so tudi zapisane v Deklaraciji človekovih pravic in svoboščin Združenih narodov.

Blaginja človeštva – naš skupni interes

Razvoj ima opraviti z večjo blaginjo, srečo in človekovim dostojanstvom v skupnosti.

V interesu slehernega je, da svet postane cvetoč in varen kraj.⁴¹

Ljudje ne stremimo samo k zadovoljevanju svojih osnovnih potreb, temveč tudi k življenju v blaginji. Blaginja ne pomeni samo, da ljudje brez večjih problemov lahko zadovoljujemo svoje osnovne potrebe, temveč tudi življenje v varnem, zdravem in svobodnem okolju, v katerem vemo, da nam bo vedno, ko bo potrebno, nekdo priskočil na pomoč.

Beseda blaginja, ki izhaja iz besede *blago*, v nekaterih slovanskih jezikih pomeni *dobrino, zaklad, bogastvo* (v hrvaščini in srbsčini), v drugih pa tudi *blaženost in srečo* (v češčini). Pri tem seveda ne mislimo na srečo kot na nekaj naključnega (npr., ko rečemo “imel sem srečo”), temveč na srečnost, ki je rezultat človekove aktivnosti in njegovih prizadevanj. Za grškega filozofa Aristotla je srečnost najvišje dobro in končni smoter (cilj) vseh človeških prizadevanj:

“H kateremu smotru teži politična znanost? Katero je najvišje dobro, ki ga s svojimi dejanji lahko dosežemo? Srečnost pa je nekaj popolnega in samozadostnega in končni smoter vseh dejanj.”

Srečnost ljudi pa je, kot pravi Aristotel, končni smoter (cilj) vsakega političnega delovanja. Blaginja je neločljivo povezana s človekovo srečnostjo, te pa si ni mogoče zamisliti brez možnosti zadovoljevanja svojih osnovnih potreb in življenja v varnem, zdravem in čistem okolju. Blaginja tudi ni, če v takšnih pogojih živi samo del človeštva, pa še to “blaginjo” si mora zagotavljati in jo braniti z izkoriščanjem in nasiljem

do drugih. Glavna naloga politike mora torej postati skrb za blaginjo vseh ljudi na planetu, kar je najpomembnejši skupni interes človeštva.

Lahko imamo tudi dobrine, ki presegajo naše osnovne potrebe, vendar moramo poskrbeti, da s tem ne ogrozimo okoljskega ravnovesja in načela pravičnosti (enim vse, drugim nič). S pravično delitvijo dobrin, z njihovo zmerno in učinkovito uporabo v mejah zmožnosti planetarnega okolja imamo vsi ljudje na planetu dovolj dobrin za zelo kakovostno življenje. Bodoči razvoj, ki bo temeljil na teh temeljih, bo kakovost življenja ljudi pripeljal do danes komaj slutene kvalitete.

Blaginja in še prej zagotovljeni pogoji, da vsi ljudje lahko zadovoljujemo svoje osnovne potrebe, so pravi temelji za resničen razvoj človeštva.

Skupne dobrine človeštva

*Skupno dobro je vsota vsega, kar smo skupaj podedovali in kar moramo predati naprej, v nezmanjšanem obsegu, svojim dedičem.*⁴²

“Prelepa gospica!” je čez nekaj časa spet rekel Frodo. “Povej mi, če se ti vprašanje ne zdi preneumno, kdo je Tomo Bombadil?”

“Pač je,” je rekla Zlatozrna, pridržala urne gibe in se nasmehnila.

Frodo jo je vprašujoče pogledal. “Pač je, kakršnega ste ga videli,” je rekla v odgovor njegovemu pogledu. “Na skrbi ima gozd, vodo in breg.”

“Potemtakem je vsa ta čudna dežela njegova last?”

*“To pa nikakor ne!” je odgovorila in nasmešek ji je zamrl. “To bi bilo pa res breme,” je dodala s tihim glasom, kakor sama sebi. “Drevje in travje in vse, kar raste ali živi v deželi, je samo v svoji lasti. Tomo Bombadil pa je Skrbnik ...”*⁴³

J. R. R. Tolkien: Gospodar prstanov

Dostopnost do dobrin, s katerimi človeštvo zadovoljuje svoje potrebe, je neločljivo povezana z vprašanjem njihovega lastništva in z odgovornostjo

zanje. Stari Rimljani so ločevali med tremi vrstami lastnine: *res privatae* (privatna lastnina), *res publicae* (javne stavbe, ceste in podobno) in *res communes* (darovi narave, ki pripadajo vsem).⁴⁴

Prvi dve vrsti lastnine, privatno in javno, poznamo še danes, medtem ko smo na tretjo – skupne dobrine – že skoraj pozabili ali pa jo vse bolj zanemarjamo, uničujemo in brezobzirno izkoriščamo.

Skupne dobrine so predvsem tiste dobrine, ki so potrebne za zadovoljevanje osnovnih potreb, torej za človekov obstoj in za dosego blaginje človeštva. Po eni strani izhajajo iz narave, po drugi pa iz preteklega in sedanjega človeškega razvoja. Okvirno so skupne dobrine človeštva naslednje:

- ozračje,
- morska in sladka voda ter vodno rastlinstvo in živalstvo,
- obdelovalna zemlja in gozdovi,
- zemeljska bogastva (rudnine in drugi naravni materiali),
- energetske viri,
- človeški, rastlinski in živalski genetski material,
- informacijska in transportna infrastruktura,
- znanje,
- storitve, povezane z zadovoljevanjem človeških potreb (npr. zdravstveno in socialno varstvo, primarno izobraževanje),
- kulturna, umetniška in druga dediščina človeštva.

Skupne dobrine človeštva torej niso samo materialne, temveč tudi nematerialne dobrine (npr. storitve in znanje). Posameznik, skupina ali narod ne morejo biti absolutni lastniki planetarnega bogastva, torej skupnih dobrin človeštva, lahko pa so njihovi upravljalci in skrbniki. Izvorni pomen besede ekonomija je prav skrbništvo in upravljanje z dobrinami.

Priznanje obstoja skupnih dobrin človeštva ne izključuje javnega in zasebnega lastništva dobrin, kot tudi ne pomeni, da lokalne skupnosti, podjetja ali zasebniki ne bi mogli upravljati s skupnimi dobrinami (npr. preko koncesij). Bistveno vlogo pri upravljanju s skupnimi dobrinami človeštva bi morale odigrati vse države in mednarodna skupnost kot celota v okviru organizacije OZN – kot skrbniki tega bogastva in v imenu celotnega človeštva.

Skrb za dom (planet) in družino (človeštvo)

*Politik (politikós) je človek, ki ima posebno strokovno védenje o tem, kako je treba pravično in dobro voditi javne, skupne zadeve v polislu (državi) v korist celote in vsakega prebivalca.*⁴⁵

Platon

*“Če si nekdo ne more privoščiti hrane, je še vedno naš državljan in še vedno smo zanj odgovorni.”*⁴⁶

Adriana Aranha

Kaj pomeni biti državljan neke države in kakšen je sploh temeljni namen države? Država je nedvomno neka skupnost, prav tako kot družina. Ko gre za družino, se nam zdi samoumevno, da naši medsebojni odnosi temeljijo na pomoči, solidarnosti, skrbi za nepreskrbljene (otroke, stare starše) in medsebojni delitvi.

Ko gre za širšo skupnost (lokalno, državno ali globalno) pa ti odnosi pogosto temeljijo na rivalstvu, tekmovalnosti, izkoriščanju, pohlepu in sebičnosti.

O vsaki skupnosti moramo najprej razmišljati kot o naši družini, pa naj gre za državo ali človeštvo kot celoto. Težko je doumeti, a v resnici smo bratje in sestre, očetje, matere, stari starši in otroci velike človeške družine, znotraj katere bi morali naši medsebojni odnosi temeljiti na že večkrat omenjenih temeljih: na solidarnosti, sodelovanju, pomoči, sočutju in medsebojni delitvi.

Že pred več kot 2000 leti je grški filozof Platon zapisal, da je politika “veščina skrbi za skupino” in v širšem smislu “veščina skrbi za celotno človeško skupnost”. Stari Grki so poznali skupno besedo za dom in družino – *oikos* (*oikos* pomeni tudi okolje; iz besed *oikos* in *logos* se je v 19. stoletju razvila beseda ekologija, ki pomeni preučevanje in skrb za okolje). Dodali so ji še *nomos*, ki pomeni tako zakon kot tudi vodenje, upravljanje in skrbništvo.

Skupna beseda, ki je nastala, je vsem dobro poznana ekonomija (*oikonomia*), ki pomeni skrbništvo in upravljanje z našim domom (dom v ožjem pomenu, mesto, občina, država in v najširšem smislu celoten planet) ter skrb za družino (družina v ožjem pomenu, mestna, občinska, državna in v najširšem smislu globalna človeška skupnost, oziroma globalna družina). Tega bi se morali še posebej zavedati politiki in ekonomisti.

Trije temeljni cilji prizadevanj ekonomije in politike na vseh nivojih človeške družbe bi morali biti naslednji:

- zadovoljevanje osnovnih človeški potreb vseh prebivalcev planeta,
- skrb za mirno in zdravo okolje ter
- blaginja človeštva (ki izhaja iz prvih dveh).

Seveda morajo biti k tem ciljem zavezana tudi vsa druga področja družbenega življenja, omenjeni področji pa sta vendarle najpomembnejši, saj predstavljata materialne in organizacijske temelje sleherne družbene skupnosti.

Čeprav smo ljudje različnih prepričanj in nazorov, pa moramo prepoznati naše skupne cilje. Je sploh pomembno kateremu narodu, kateri religiozni opredelitvi ali političnemu prepričanju pripadamo? Čeprav smo različni in hodimo po različnih poteh (političnih, religioznih, filozofskih, kulturnih) pa morajo biti naši cilji skupni in univerzalni, kar pomeni, da morajo veljati za vse.

Solidarnost

Kaj je solidarnost? Solidarnost je način skupnega bivanja, ki temelji na vzajemni medsebojni pomoči. Solidarnost je izraz sočutja, ki ga imamo kot človeška bitja. Tragedija drugih nas prizadane, težko gledamo njihovo trpljenje, zato jim želimo pomagati. Solidarnost je nasprotje sebičnosti, koristoljubja in samovšečnosti. Od kod potem danes takšna brezbriznost do milijonov ljudi po svetu, ki trpijo zaradi lakote, revščine, vojaških konfliktov? Smo postali manj človeški, celo ne-človeški?

Deloma krivdo za to res lahko pripišemo izjemno prefinjenemu komercialno-potrošniškemu sistemu (celota proizvodnih podjetij, medijev, trgovin, marketinških agencij in nekaterih izobraževalnih ustanov), ki nas “bombardira” z miselnostjo, da je bistven cilj in namen našega življenja kopičenje materialnega bogastva ter s tem v zvezi promovira “vrednote” tekmovalnosti, pohlepa in sebičnosti kot “naravnih” značilnosti človeka. Zato morajo biti vse naše dejavnosti podrejene proizvodnji številnih nepotrebnih izdelkov in storitev ter njihovemu neprestanemu kupovanju in trošenju. Seveda potrebujemo materialno bogastvo, a najprej za zadovoljevanja naših osnovnih potreb ter za doseganje splošne blaginje človeštva.

Po drugi strani pa smo kot posamezniki sami krivi, da ne spregledamo tega začaranega in uničevalnega kroga kopičenja in trošenja večinoma nepotrebnih dobrin in storitev. Navidezno lagodje in ugodje potrošništva nas “omamljata”, zato je danes solidarnost vse bolj izgubljena vrednota, ki se vsaj deloma izrazi samo še ob zelo hudih katastrofah (npr. ob cunamiju, ki je konec leta 2004 prizadel JV Azijo).

Solidarnost je vzajemna odgovornost za drugega. Če bomo danes solidarni z drugimi, bodo jutri drugi solidarni z nami. Solidarnost je temeljno vezivo vsake družbene skupnosti in je stvar naše zavestne odločitve.

Brez občutka za solidarnost tudi pravična delitev dobrin ni mogoča.

So-delovanje

“Eden temeljnih problemov, s katerimi se sooča človeštvo, je problem so-delovanja. Kaj pomeni beseda “so-delovati”? So-delovati pomeni delati stvari skupaj, graditi skupaj, čutiti skupaj, imeti nekaj skupnega, tako da lahko svobodno delujemo skupaj.

Sodelovanje je radost biti in delovati skupaj – ne nujno tudi delati. Ali to razumete? Otroci imajo naravni občutek za skupno bivanje in delovanje. Niste tega opazili? Sodelujejo pri vsem. Ne pojavi se vprašanje razumevanja ali nerazumevanja, nagrade ali kazni, preprosto želijo pomagati. Njihovo sodelovanje je instinktivno, povezano je z radostjo skupnega bivanja in delanja.

Pomembno je torej, da v samem sebi razvijemo duh sodelovanja, občutek radosti, brez vsake misli na nagrado ali kazen. Tak duh je v večini mladih ljudi, če ga njihovi starši ne pokvarijo."⁴⁷

Krishnamurti

*"Vsi narodi na Zemlji morajo delati skupaj, da bi rešili krizo globalnega segrevanja ozračja."*⁴⁸

Al Gore

Ko danes govorimo o sodelovanju, pogosto držimo figo v žepu. Če že sodelujemo na političnem ali kulturnem področju, pa zagotovo brez kakršnegakoli usmiljenja tekmujemo na ekonomskem (gospodarskem) področju. Temu potem moderno rečemo konkurenčnost, ki da je dobra, saj naj bi spodbujala razvoj. Ko politiki in ekonomisti danes govorijo o razvoju, v resnici mislijo na vse večje zasluge bodisi države bodisi bogatih posameznikov in družbenih elit.

Ne zanimajo jih blaginja, srečnost in zadovoljstvo vseh ljudi v državi, kaj šele na planetu, ampak izključno, kolikšno bo v denarju izraženo skupno bogastvo države. Pri tem jih ne zanima, kako je skupno proizvedeno bogastvo neke države (bruto domači proizvod) porazdeljeno, temveč samo, koliko ga je skupaj in koliko ga je povprečno "na glavo" posameznika. Za povprečjem pa se skrivajo ogromne razlike, frustriranost depriviligiranih skupin, revščina in celo lakota.

Človeški razvoj je v resnici razvoj kvalitete bivanja vsakega posameznika, razvoj medsebojnih odnosov v človeški skupnosti (družinski, lokalni, državni, globalni) in razvoj zavedanja o sebi in svetu. Čeprav gre za nemerljive "količine" to še ne pomeni, da se jih ne da opaziti ali zaznati. Razvoj v svetu, kjer nas je zdaj [leta 2007] že šest milijard in pol, ni (več) mogoč z neusmiljeno tekmo za preostale svetovne vire in druge skupne dobrine.

Tekmovanje (konkurenčnost) povzroča nepravičnost, ki vodi v spore, konflikte in vojne. Namesto tekmovanja za dobrine, bi se lahko dogovorili za njihovo pravičnejšo porazdelitev. Je to tako težko?

Sodelovanje in tekmovanje ne sodita skupaj: ali sodelujemo ali tekmujemo, vmesna pot ni mogoča. Če bi danes posamezniki, skupine in narodi resnično sodelovali med seboj, potem svet ne bi bil tako neprijazen prostor kot je danes. Sodelovanje je eden od temeljev drugačnih medsebojnih odnosov med posamezniki, skupinami in narodi. Je temelj pravične delitve dobrin.

Demokratska globalna družba

“Demokracija je več kot oblika vladanja; najprej je to način skupnega življenja, skupna izkušnja medsebojnega sporazumevanja.”⁴⁹

John Dewey

Danes se le redko vprašamo, kaj je demokracija? Je to le skupek ustanov, ki se proglasijo za demokratske, so to samo volitve na vsake štiri leta, ali gre še za kaj več? Ameriški filozof John Dewey je že pred skoraj stoletjem zapisal besede, ki so nam lahko v premislek.

V resnici država, ki se proglasi za demokratsko, še ni nujno tudi zares demokratska. Parlament, v katerem vladajo stranke, namesto, da bi se v korist državljanov v njem odločali njihovi predstavniki (poslanci), ni najvišji izraz demokracije. Slovenski politik dr. France Bučar je za takšen sistem oblikoval izvirno poimenovanje – strankokracija.

Če je demokracija, kot pravi Dewey, način našega skupnega bivanja, potem mora segati na vsa družbena področja: v šole, v zdravstvene in druge javne ustanove in še posebej na ekonomsko področje.

Mnogi menijo, da je demokracija nekaj kaotičnega, neurejenega, kjer lahko vsakdo reče in naredi, kar hoče, zato raje sledijo avtoritarnim posameznikom, da se ti odločajo in prevzemajo odgovornost namesto njih. Bistvo demokracije pa je drugačno: skupno življenje v družbi mora temeljiti na pravičnih zakonih, ki morajo veljati za vse.

Naloga uradnih demokratičnih institucij (parlament, vlada, državni in sodni aparat) je oblikovanje pravičnih zakonov in skrb za njihovo izvajanje ter spoštovanje. Vendar tudi vsi ostali udeleženci – državljani, ne smemo biti izvzeti iz tega procesa. Demokracija je živ, vsakodnevni proces, ki zahteva našo soudeležnost pri odločanju in to na vseh družbenih področjih. Soudeležnost pa prinaša tudi našo soodgovornost, ki pa “najvišjih predstavnikov ljudstva” ne odvezuje njihove največje odgovornosti za blaginjo “svojega” ljudstva in človeštva kot celote.

Za demokracijo ne obstaja kalup, vzorec; vse države ne morejo delovati po “istem kopitu”. Države imajo zelo različno zgodovino in tradicijo vladanja; različno velikost, drugačen geografski položaj in ekonomsko ureditev, lahko rečemo, da tudi različen karakter, zato je popoln nesmisel drugim vsiljevati svoj model demokracije in gospodarske ureditve, kar danes počno najrazvitejše države na čelu z ZDA, sploh pa ne “z ognjem in mečem”. Države morajo najti svoj način, kako lahko njeni prebivalci sodelujejo pri procesih odločanja na različnih nivojih in na različnih področjih družbenega življenja.

Brez naše soudeležbe ne bo resničnih sprememb v svetu. Naš glas je veliko močnejši kot glas svetovnih politikov. Demokracija je zato preveč pomembna, da bi jo prepustili pohlepnim in neodgovornim politikom.

Organizacija združenih narodov

Ko govorimo o globalni politiki, ne moremo in ne smemo mimo najpomembnejše organizacije, ki bo morala v prihodnosti odigrati najpomembnejšo vlogo pri preobrazbi svetovne politike – Organizacije združenih narodov (OZN). Uveljavitev bolj vplivne OZN pa ne pomeni ukinjanja nacionalnih držav ali zmanjševanja njihovega pomena in suverenosti, pač pa nadgradnjo delovanja držav na področjih, ki morajo biti usklajena na nivoju celotnega planeta.

Zaščita zemeljskega ozračja, pitne vode, oceanov in rek, gozdov, obdelovalne zemlje; usklajevanje globalne varnostne politike; nadzor nad globalnimi finančnimi in kapitalskimi tokovi ter koordinacija pravičnejše porazdelitve skupnih dobrin človeštva morajo postati temeljne naloge OZN. Na teh ključnih področjih za normalni razvoj človeštva in planeta je potrebno uvesti skupno zakonodajo ter skrbeti za njeno izvajanje.

Države bodo še naprej ostale politično, ekonomsko in kulturno samostojne, vendar bodo morale v primerih, ko gre za interese celotnega človeštva in celotnega planeta upoštevati konvencije, deklaracije, zakonodajo in priporočila OZN.

OZN mora postati glavni prostor za razprave, v katerih bodo sodelovale vse države sveta, ter krovna organizacija, preko katere se bo lahko ukrepalo na področjih, ki so v interesu vseh prebivalcev sveta, ne pa, da bi ta organizacija postala nekakšna svetovna super-vlada ali super-država.

Današnja OZN je na pravi poti, da resnično postane takšna organizacija, vendar zato potrebuje številne reforme. Težišče vpliva v OZN se mora prenesti iz Varnostnega sveta, ki ga zaenkrat še vedno obvladuje predvsem pet stalnih članic, k večjemu vplivu Generalne skupščine OZN, kjer so zastopane vse svetovne države.

Na področjih globalne varnosti in varovanja človekovih pravic igra OZN že danes relativno pomembno vlogo, v prihodnosti pa bi morala OZN igrati mnogo večjo vlogo na globalnem ekonomskem področju, pri čemer bi šlo za odgovornosti kakršne so: zadovoljevanje potreb vseh ljudi ter trajnostni razvoj človeške družbe in planeta kot celote.

Glavne naloge v tej smeri bi lahko združili v naslednje tri sklope:

- uvedba globalnih ekonomskih pravil in nadzor nad njihovim izvajanjem,
- nadzor nad onesnaževanjem planetarnega okolja,
- koordinacija pravične delitve dobrin in izkoriščanja ključnih virov človeštva.

OZN mora torej prevzeti svojo globalno vlogo na področjih, kjer so posamezne države skorajda povsem nemočne.

Skupno – javno – zasebno

Tudi pri nas se vse bolj uveljavlja miselnost, da je zasebni (privatni) sektor učinkovitejši od javnega sektorja in to na vseh družbenih področjih. Američani, ki prednjačijo v smeri pomembnosti in obsega zasebne lastnine, ugotavljajo, da ni nujno, da je zasebni (profitni) sektor

učinkovitejši od javnega (neprofitnega). V obsežni raziskavi – v kateri so pregledali 275 empiričnih študij (v reviji *Health Affairs*), so prišli do rezultatov, da neprofitne zdravstvene ustanove v mnogočem prednjačijo pred profitnimi (torej tistimi, katerih glavni namen je pridobitev čim večjega dobička – profita).

Raziskava je pokazala, da je stopnja smrtnosti v neprofitnih zdravstvenih ustanovah nižja od tiste v profitnih. Celo pri stroških so se neprofitne zdravstvene ustanove bolje odrezale od profitnih. V želji po večjem dobičku so tudi cene storitev v profitnih ustanovah višje od tistih v neprofitnih. Čeprav je neposredni učinek neprofitnih ustanov težje merljiv, pa njihovo delovanje “veča kvaliteto in zaupanje”.⁵⁰

Zdravstveno in socialno varstvo, izobraževalni sistem in druge javne storitve so za državo in njene prebivalce vitalnega pomena. Ločiti moramo med tistim, kar je v interesu vsega človeštva (skupno dobro – skupne dobrine), kar je v interesu države in lokalnih skupnosti (javno dobro) in med tistim, kar je v interesu posameznikov (zasebno dobro). V splošnem lahko te interese opredelimo takole:

Skupno dobro

(odgovornost: vse države v okviru Organizacije združenih narodov)

- Skrb in upravljanje s skupnimi dobrinami človeštva ter koordinacija njihove pravične delitve. Vsaka država sama skrbi in upravlja s “svojimi” skupnimi dobrinami, vendar v okviru priporočil OZN; tudi za pravično delitev poskrbijo države same, medtem ko ima OZN vlogo koordinatorja.
- Zagotoviti, da vsi ljudje na planetu lahko zadovoljujejo svoje potrebe, kadar države same ne zmorejo poskrbeti za vse svoje prebivalstvo.
- Skrb za globalno varnost.
- Zaščita globalnega okolja.
- Nadzor nad upoštevanjem človekovih pravic v svetu.
- Uveljavitev pravičnih mednarodnih ekonomskih odnosov.

Javno dobro

(odgovornost: posamezne države in lokalne skupnosti; za javno dobro lahko skrbijo tudi zasebniki, vendar po načelu pravičnosti in v skladu z interesi vsega prebivalstva pod nadzorom državne ali lokalne skupnosti)

- Organiziranje vsem državljanom dostopnih storitev zdravstvenega in socialnega varstva ter izobraževanja.
- Organiziranje in upravljanje s prometno (cestno, železniško in druga transportna omrežja), energetske (proizvodnja, predelava in distribucija energije) in informacijsko infrastrukturo (telefonsko, internetno in druga informacijska omrežja).
- Organiziranje in upravljanje komunalnih dejavnosti.

Zasebno dobro

(odgovornost: posamezniki ali skupine)

- Skrb in upravljanje z zasebnim premoženjem, ki mora biti usklajeno z interesi skupnega in javnega dobra (npr. zaščita okolja, skrb za človekove pravice). Zasebniki lahko pridobijo začasno pravico do upravljanja s skupnimi dobrinami (npr. s koncesijo) in sodelujejo pri upravljanju javnega dobra.

Zmernost je vrlina

Zapovedi današnjega časa so: zabavaj se, uživaj; počni, kar te je volja; kupuj kolikor (z)moreš in želiš; ne meni se težave drugih. To sicer ne velja za vse ljudi, lahko pa bi rekli, da je to prevladujoča družbena miselnost, ki jo spodbuja predvsem gigantski komercialno-potrošniški sistem. Človek naj bi se pač odločal svobodno. Toda, kaj je svoboda? Lahko svoboda prenese omejitve?

Potrošništvo je utemeljeno na spodbujanju človekovih želja. Pri tem pa ne smemo mešati potreb in želja. Prve so nujne za naše preživetje in kvalitetno življenje (blaginjo) in so omejene (potrebujemo določeno količino hrane, določeno število oblek itd.), druge pa nimajo nobene zveze s preživetjem in so po svoji naravi ne-omejene.

Želja se danes ne sme omejevati, kar je predvsem interesu vsemogočnega komercialno-potrošniškega sistema. Vendar je človek še kaj več, kot samo bitje želja, je tudi razumsko in duhovno bitje. Razum je tisti, ki lahko željam “nadene uzdo” in nam pove, kako nesmiselno in uničevalno je naše nezmerno početje. Saj ne, da bi morali zatreti svoje želje, le naučiti se jih moramo brzdati in se upreti manipulacijam podjetij, trgovcev in medijev, ki nas bombardirajo s parolami: “Če boš imel (kupil) nek izdelek, se ti bodo želje izpolnile in potem boš srečen”. Je to res pot do sreče?

Človek je lahko svoboden, vendar mora kljub temu sprejeti določene omejitve, kajti živimo v okolju, ki ima omejitve. Če jih ne spoštujemo, potem uničujemo sebe in druge. Če bomo naše ravnanje popolnoma podredili našim željam, bo življenje na našem planetu postalo zelo težko ali pa se bomo kar uničili. Opozorila znanstvenikov glede okolja so naravnost alarmantna, mi pa še vedno čakamo, da bo nekdo nekaj storil namesto nas.

Naša svoboda izkoriščenja in trošenja naravnih bogastev ima svoje meje. Kot bitja potreb in želja moramo sprejeti določene omejitve, kot bitja razuma in duha smo neomejeni in svobodni, kajti “svoboda je stanje duha”.

Zato je zmernost vrlina.

Varnost temelji na zaupanju

Skoraj ni dneva, da nas ne bi opozarjali, predvsem politiki in mediji, na našo ogroženost zaradi terorizma in nas ob tem prepričevali, kako pomemben za našo varnost je boj proti terorizmu. Logika teh opozoril je sledeča: “Bolj ko se bomo oboroževali, bolj ko bomo napadali, bolj bomo varni.”

Vendar je že preprost razmislek dovolj, da vidimo, kako silne količine orožja ne zagotavljajo nobene resne varnosti, še več, v resnici nas spravljajo v ne-varnost.

Vsakodnevne eksplozije, šikaniranja, pomanjkanje najosnovnejših dobrin v ljudeh, ki so “kaznovani” za dejanja, ki naj bi jih zagrešili domnevni teroristi, sprožajo strah in sovraštvo do vsega, kar povezujejo z agresorji. Dovolj je beseda ali slika in čustva izbruhnjejo z vso

silovitostjo. To pa je odlično “gojišče” za vse vrste nestrpnosti in tudi pravih teroristov.

Če bi resnično želeli poskrbeti za svojo varnost, je nikakor ne bi smeli “graditi” na groznjah, nasilju in strahu, temveč na medsebojnem zaupanju. A kako priti do njega? Ko bomo pomagali “graditi boljše življenje” v Iraku, Afganistanu, v Darfurju, Palestini itd. z gradnjo šol, bolnišnic, vodovodov, cest in druge infrastrukture, namesto z bombami in raketami, bomo začeli graditi medsebojno zaupanje. Potem bo ostalo malo prostora za nestrpnosti vseh vrst.

Ne gre za naivno razmišljanje. Dobro rojeva dobro, to je prastara resnica. Ko bomo sposobni pravične delitve bogastva, ki nam ga Zemlja nudi v izobilju, si bomo zaupali. Brez tega zaupanja nikoli ne bo miru niti človeka vredne prihodnosti.

Pravična delitev dobrin

Z žalostjo opazujemo, kako se ljudje vztrajno trudijo, da bi svoje težave rešili z metodami preteklosti. Teh težav je veliko in kakor s prihodnostjo, so povezane tudi s sedanostjo. Večinoma izhajajo iz preteklosti in današnji brsteči družbi predstavljajo težko breme. Vlade po vsem svetu, ki so izgubljene v svojem strastnem boju za tržišča, poskušajo na vse standardne načine doseči varnost in moč, razvoj in napredek, stabilnost sredi sprememb. To je neizvedljiva naloga.

Za vse njihove težave obstaja le en odgovor, ena rešitev za vse njihove probleme, vendar pa si do zdaj še nobena vlada ni drznila zašepetati besede, ki bi njih in svet v trenutku osvobodila, ki bi svet na mah izstrelila v novo dobo pravičnosti in resnice. Naj beseda odmeva, naj beseda predstavlja novo civilizacijo, novo družbo. Naj se beseda sliši povsod; naj se človek odzove.

Ta beseda je zvok pravičnosti, to je zvok resnice. Beseda povezuje ljudi in ustvarja bratovščino človeštva. Beseda lahko sede v srce in osreči vse ljudi. Beseda je modra in plemenita, polna ljubezni. Beseda je delitev dobrin, ključ za prihodnost. Delitev dobrin je odgovor na vse probleme ljudi.⁵¹

Doslej smo razmišljali o razmerah v svetu, ki so za mnoge ljudi zelo slabe, celo katastrofalne (predvsem zaradi lakote in revščine), nevarne pa so tudi za prihodnost celotnega človeštva. Neprestani konflikti med narodi, državami in verskimi skupinami (npr. izraelsko-palestinski konflikt, iraška in afganistanska vojna, kriza v Darfurju itd.), lahko kadarkoli izbruhnejo v neobvladljive “požare” širših razsežnosti; grozeče podnebne spremembe in onesnaženje okolja pa ogrožajo samo bivanje človeka na tem, zaenkrat še čudovitem planetu.

Poznamo vzroke za te razmere, ki so: tekmovanje (konkurenčnost) za skupne dobrine človeštva, korupcija in špekulacije, nepravični dolgovi in subvencije, nerazumljivo visoko zapravljanje za vojne in za orožje. Vsi ti vzroki, pa skupaj ustvarjajo temeljni vzrok največjih svetovnih problemov – nepravilno porazdelitev skupnih dobrin človeštva ob njihovi hkratni nezmerni uporabi.

Ker poznamo temeljni vzrok problemov, lahko razmislimo o njegovem reševanju. Pot je preprosta, a zahteva temeljito spremembo naše miselnosti in našega pogleda na svet. Razumevanje, da živimo na skupnem planetu in da pripadamo veliki človeški družini, je primerna osnova, da se lotimo skupnega dela.

Pot iz težav je pravična delitev dobrin. Pravična delitev dobrin je preprosta ideja, ki temelji na spoznanju, da morajo biti skupne dobrine človeštva, ki so osnova za zadovoljevanje človeških potreb, na voljo vsem prebivalcem planeta. Pravična delitev dobrin je nujna zaradi vsaj dveh razlogov:

- ker so dobrine v svetu neenakomerno porazdeljene,
- ker vsi ljudje ali države niso enako sposobni in zmožni, da bi sami prišli do nekaterih dobrin.

Pravična delitev dobrin mora temeljiti na dogovoru mednarodne skupnosti. Vendar, kako jo izpeljati v praksi? Takšna naloga nedvomno zahteva globalno koordinacijo. Ker že imamo organizacijo, ki kljub vsem svojim današnjim pomanjkljivostim zastopa celotno človeštvo – Organizacijo združenih narodov, potem lahko znotraj nje razmišljamo o praktični uveljavitvi te resnično velikanske ter za človeštvo življenjsko pomembne naloge.

IV.

PRAKTIČNI RAZMISLEK O PRAVIČNI DELITVI DOBRIN

V četrtem poglavju bomo razmišljali o praktičnih možnostih uveljavitve pravične delitve skupnih dobrin človeštva. Večji del tega poglavja je posvečen pravični delitvi dobrin na globalni ravni, tej nujno potrebni osnovi za naše prihodnje skupno življenje na planetu. Ne gre za nek dokončno in formalno povsem izoblikovan predlog, temveč predvsem za razmislek o možnostih, kako bi bilo mogoče pravično delitev dejansko izpeljati.

Na koncu poglavja je omenjenih še nekaj, deloma že uveljavljenih predlogov za pravično delitev dobrin na lokalnem nivoju in tudi nekaj o vlogi posameznika v teh procesih.

[Kljub temu, da je ta knjiga namenjena kar najširšemu krogu bralcev, se ta del knjige mestoma spušča v podrobnosti, ki so v mnogočem predvsem ekonomske narave. Temu se preprosto ni bilo mogoče izogniti, vseeno pa upam, da bralca to ne bo odvrnilo od branja. Avtor.]

Pravična delitev v okviru OZN

Popolnoma nova agencija Združenih narodov bo ustanovljena posebej zato, da bo nadzorovala proces delitve svetovnih dobrin.⁵²

Vsaka država bo povabljena, da presežke dobrin, ki presegajo njene potrebe, nameni v skupen sklad, iz katerega se bodo zadovoljevale potrebe, kjer bo to potrebno.⁵³

Ker je zadovoljevanje osnovnih potreb vseh ljudi ključnega pomena za sedanost in prihodnost človeštva, potrebujemo globalni instrument, ki bo majhnim, pohlepnim in sebičnim skupinam ter posameznikom odvzel glavno besedo pri delitvi skupnih dobrin in jo bo dal instituciji, ki bo delovala v imenu in v korist celotnega človeštva.

V ta namen bi morali ustanoviti povsem novo agencijo v okviru Organizacije združenih narodov (OZN), ki bi skrbela za pravičnejšo porazdelitev skupnih dobrin človeštva med vse ljudi. Sama ustanovitev nove agencije za mednarodno skupnost ne bi smela biti prevelik problem, seveda ob prostovoljnem pristanku in sodelovanju držav članic.

Ustanovitev agencije ZN za pravično delitev dobrin

Vrnili se bomo na bolj osnoven sistem, ki bo temeljil na menjavi dobrin po načelu 'dobrina za dobrino'. V središču tega sistema bo služba, ki bo delovala kot 'upravitelj virov', ki bo zbirala podatke o pridobljenih dobrinah in o potrebah vseh držav sveta. Če bo neka država imela presežek določene dobrine, potem jo bo s posredovanjem te službe namenila državi, ki jo potrebuje. Podobno se bo zgodilo, če bo katera država zaradi izgubljene letine (npr. zaradi suše) v krizi, takrat ji bodo druge države ponudile hrano iz svojih lastnih skladišč, da bi zadostile njenim potrebam. Vsaka država bo sčasoma postala prejemnica ali darovalka v tem programu. Pomoč ob nesrečah bo stalna in tako bo preprečeno moralno ponižanje do katerega pride, kadar se za takšno stisko nihče ne zmeni.

*Na ta način bodo naše ekonomske strukture začele služiti ljudem. Osredotočene bodo na človeške potrebe, ne pa na slepi dobiček.*⁵⁴

Glavna naloga agencije, ki bi bila ustanovljena v okviru OZN, bi bila vodenje skupnega sklada, v katerega bi sleherna država prostovoljno prispevala tiste skupne dobrine, ki bi presegle njene potrebe ter si iz sklada pridobila tiste dobrine, ki jih ima premalo. Poleg tega bi agencija imela še dve nalogi: intervencijsko posredovanje v primeru izrednih razmer (suša, potres, poplave itd.) in izračun priporočene količine naravnih virov, ki bi jih države lahko izkoriščale in uporabljale, da ne bi ogrožale naravnega ravnovesja in s tem prihodnosti človeštva.

Agencija in sklad

Agencija Združenih narodov za pravično delitev dobrin (v nadaljevanju agencija; v angleščini *United Nations Share Agency*) bi torej opravljala tri ključne naloge:

- 1. Vodenje in upravljanje globalnega sklada skupnih dobrin (ang. Global Fund of Common Goods).*
- 2. Vodenje in upravljanje Intervencijskih skladov (ang. Intervention Fund) najnujnejših dobrin za posredovanje v primeru naravnih katastrof in drugih izrednih razmer.*
- 3. Določanje priporočljivega obsega izrabe in uporabe skupnih dobrin za sleherno državo ter nadzor nad tem.*

Poglejmo si te tri ključne naloge agencije nekoliko podrobneje.

1. Vodenje in upravljanje globalnega sklada skupnih dobrin

V prvi fazi bo ključna redistribucija dobrin, vsaka država bo dala na voljo skupnemu skladu tiste dobrine, ki presegaajo njene potrebe. Na sofisticiran način menjave po načinu 'dobrina za dobrino' (ang. barter:

*menjava brez posredovanja denarja – op. avt.) se bodo delile svetovne dobrine ...*⁵⁵

Osrednja naloga agencije bi bila torej koordinacija delitve (menjave) skupnih dobrin med državami po načinu ‘dobrina za dobrino’ (*ang. barter*). Menjava po načinu ‘dobrina za dobrino’ pomeni, da bi se dobrine menjale neposredno med državami brez posredovanja denarja in trgov, vendar s pomočjo agencije. Človeštvo je pred uvedbo denarja že poznalo takšno menjavo, pri kateri skoraj ni mogoče goljufati, špekulirati ali služiti na račun drugega. Če bi neka država potrebovala nafto, hkrati pa imela presežke pšenice, bi preprosto morala poiskati državo, ki ima dovolj nafte, a premalo pšenice in bi z njo zamenjala te dobrine.

Vendar bi se le težko našli dve državi s tako usklajenimi presežki in potrebami po dobrinah, ki bi se mimogrede ujemali še količinsko in vrednostno. Država ima lahko na primer preveč nafte in premalo pitne vode, druga preveč pšenice in premalo nafte, tretja preveč gozdnega bogastva in premalo zdravil itd.. Potrebe in presežki posameznih držav se le redko ujemajo s presežki in potrebami drugih držav.

Zato bi moral glavno vlogo pravične delitve – koordinacijo pretoka skupnih dobrin – prevzeti globalni sklad za pravično delitev dobrin (v nadaljevanju sklad) v okviru že omenjene agencije OZN. Sklad bi postal nekakšen “upravljalca trga skupnih dobrin” in bi postal temelj za pravičnejšo porazdelitev tistih dobrin, s katerimi ljudje zadovoljujejo svoje osnovne potrebe.

Poudariti moramo, da takšen način menjave presega današnjo trgovsko miselnost: “Če nekaj prodam, moram najmanj v enaki vrednosti nekaj tudi čimprej dobiti nazaj.” Menjava, ki bi temelji na principu pravične delitve in bi jo koordinirala agencija OZN, bi se razlikovala od klasične menjave v vsaj dveh vidikih.

Prvi vidik. Država, ki bi prispevala določeno dobrino ali dobrine v sklad, v zameno ne bi nujno takoj dobila neke druge dobrine, razen če bi jo ravno takrat potrebovala ali z drugimi besedami: količina prispevanih dobrin in količina dobrin, ki bi jih država potrebovala, ne bi bili vrednostno in časovno odvisni.

Primer: država, ki bi imela na voljo znatne presežke hrane, bi jih dala na voljo globalnemu skladu, ker pa v istem času ne bi ničesar

nujno potrebovala, bi se ji vrednost prispevanih dobrin na posebnem računu samo pripisala v dobro (o tem več kasneje). Ko pa bi določene dobrine potrebovala, ji ne bi bilo potrebno takoj ponuditi česa drugega v menjavo.

Drugi vidik. Takšen način menjave ne bi nujno temeljil na izravnavi vrednosti prispevanih in dobljenih dobrin iz sklada (kar izhaja iz prejšnje točke), vendar bi bil kljub temu še vedno veliko pravičnejši od današnjega trgovanja, kjer so presežki nekaterih držav in primanjkljaji drugih držav naravnost astronomski. "Trgovanje" preko globalnega sklada bi sčasoma uravnotežilo presežke in potrebe posameznih držav in bi države postopno prisililo v zmernost pri uporabi določenih dobrin.

Ker so države danes zelo neenakomerno razvite, ker imajo različno geografsko in podnebno lego ter neenakomerno porazdeljenost dobrin, bi se bilo potrebno dogovoriti za dovoljeno odstopanje med vrednostjo prispevanih in vrednostjo dobljenih dobrin iz sklada ter upoštevati načelo solidarnosti, kadar bi država iz določenih razlogov (npr. v primeru naravne katastrofe) potrebovala več dobrin iz sklada, kot pa bi jih pa vanj prispevala.

Katere dobrine bi bile predmet menjave po načelu 'dobrina za dobrino?'

Dobrine, ki bi se v tem skladu menjale oziroma delile, bi bile izključno tiste dobrine, ki so neposredno ali posredno povezane z zadovoljevanjem osnovnih človeških potreb, bodisi da gre za *surovine* (npr. voda, bombaž, hlodovina, ruda, surova nafta, žito itd.), *polproizvode* (moka, deske, pločevina itd.) ali *končne proizvode* (kruh, pitna voda, zdravila, kurilno olje, računalniška oprema namenjena izobraževanju itd.) bodisi za *nematerialne dobrine* (znanje, tehnologija, patentne pravice). Ne bi pa se preko sklada menjale luksuzne in druge dobrine, ki nimajo nikakršne zveze z zadovoljevanjem človeških potreb.

Kako bi takšna oblika menjave potekala?

Potrebno je poudariti, da sklad ne bi neposredno, v nekakšnih ogromnih skladiščih zbiral dobrin, kar bi bilo tudi fizično skoraj povsem nemogoče. Težko si je predstavljati ogromna središča za vodo, hrano, nafto, les

in druge dobrine, ki bi se najprej iz določene države transportirale na določeno mesto, od tam pa spet v drugo državo.

Agencija bi dejansko zgolj koordinirala pretok dobrin med državami, kar s pomočjo današnje informacijske tehnologije sploh ne bi bilo smelo predstavljati prevelikega problema, države same pa bi poskrbele za transport in skladiščenje dobrin. Danes to funkcijo popolnoma nezadostno opravlja kaotičen globalni trg, kjer glavno vlogo igrajo bogati, sebični in pohlepni posamezniki, skupine ali organizacije, ki pretok dobrin izkoriščajo predvsem za lastne interese.

Čeprav bi bila glavna naloga agencije koordinacija pretoka ključnih dobrin, pa bi se kljub temu po različnih regijah oblikovali in upravljali posebni intervencijski skladi (skladišča ali sistem skladišč), kjer bi se hranile najnujnejše dobrine (hrana, pitna voda, začasna bivališča, zdravila, osnovna šolska oprema, oblačila), ki bi bile v primeru naravnih katastrof in drugih nevšečnosti ljudem na voljo v najkrajšem možnem času (o tem bomo več spregovorili kasneje).

A vrnimo se k prvi, temeljni nalogi sklada: koordinaciji medsebojne delitve skupnih dobrin človeštva med državami po načinu menjave 'dобрine za dobrino'. Rekli smo že, da agencija ne bi skrbela za neposredno skladiščenje dobrin, ampak bi zgolj koordinirala pretok dobrin med državami. Če pa želimo, da bi bila delitev dobrin pregledna in pravična, moramo na nek način vendarle razmišljati tudi o vrednostih dobrin, ki bi se "pretakale" preko globalnega sklada.

Agencija bi morala za zagotovitev pravičnosti in preglednosti za vsako državo voditi poseben račun, na katerem bi se obračunavale vrednosti prispevanih in prejetih dobrin. V ta namen pa bi morali uvesti tudi posebno obračunsko denarno enoto (ne bi postala dejanski denar), ki bi služila zgolj za obračunavanje vrednosti dobrin, ki bi bile v sklad prispevane ali iz njega prejete.

Soroden način plačevanja je predlagal Scott Champion v članku *Virtualna valuta OZN – razvojni in partnerski trgovinski načrt za Afriko*.³⁶ Predlagal je uvedbo virtualne valute Združenih narodov, ki bi bila osnovana na košarici vrednosti svetovnih konvertibilnih valut in bi bila posrednica pri trgovanju med revnimi afriškimi državami in gospodarsko razvitimi državami. Za potrebe takšne menjave je predlagal odprtje

posebnega virtualnega računa za vsako državo, ki bi bila vključena v takšen menjalni sistem; vodili bi jih v okviru OZN.

Nova obračunska denarna enota

Temeljni namen denarja, zaradi česar je tudi nastal, je v poenostavitvi menjave dobrin, kajti v denarju se vrednostno izrazijo vse ostale dobrine. Denar je bil sprva dobrina, ki si je preko različnih oblik pridobil status univerzalnega menjalnega pripomočka. Denar pa sčasoma ni bil več samo pripomoček za menjavo dobrin, temveč je postal samemu sebi namen – torej služenju denarja s pomočjo denarja (to obliko poslovanja je obsojal že starogrški filozof Aristotel), kar se najjasneje vidi na borzah vrednostnih papirjev, denarnih trgih, v bankah in drugih finančnih institucijah, kjer je denar večinoma samo sredstvo za špekuliranje ali čisto preprosto za goljufijo.

Zato bi morali denarju povrniti staro veljavo in osnovno funkcijo ter ga uporabljati kot sredstvo za menjavo dobrin. Vrednost denarja, ki bi služil obračunu pretoka dobrin v skladu, bi morali zato vezati na vrednost najpomembnejših skupnih dobrin človeštva.

Da pa bi lahko določili vrednost nove obračunske enote, bi morali za osnovo izbrati neko splošno poznano in v svetu razširjeno dobrino ter določiti razmerje med izbrano dobrino in vsemi drugimi skupnimi dobrinami. Druga možnost bi bila vezava nove valute na košarico dobrin, podobno kot je Scott Champion predlagal v prej omenjenem članku: vezavo virtualne valute Združenih narodov na košarico konvertibilnih valut (kot pomoč pri poslovanju najrevnejših afriških držav z razvitimi državami), le da bi šlo v našem primeru za vezavo nove valute (prav tako virtualne) na košarico vrednosti skupnih dobrin.

Recimo, da za izhodišče vzamemo 1 tona (t) pšenice in rečemo, da je vredna 1 obračunska denarna enota. To enoto lahko poimenujemo **UNCU** (United Nations CURRENCY – denarna enota Združenih narodov).

Nalogo določitve vrednosti denarne enote in razmerij do drugih dobrin bi opravila skupina strokovnjakov agencije, s tem pa bi se morale strinjati vse članice, ki bi prostovoljno pristopile k takšnemu sistemu pravične delitve dobrin. Kriteriji za določitev razmerij drugih dobrin do predlagane denarne enote bi bili naslednji: količina vložnega dela za pridobivanje

in/ali proizvodnjo neke dobrine ter njena redkost in pomembnost pri zadovoljevanju potreb ljudi. Razmerja vrednosti med dobrinami bi se lahko spreminjala, vendar samo v soglasju z vsemi članicami sklada. Poglejmo si zdaj podrobneje, kako bi lahko določili vrednost posameznih dobrin.

Rekli smo, da bi lahko za osnovo določitve vrednosti denarne enote vzeli razmerje **1 t pšenice je 1 UNCU**. Sledila bi določitev razmerja do drugih skupnih dobrin, ki bi se delile (menjale po načinu 'dobrina za dobrino') preko sklada. Predpostavimo (seveda gre za povsem izmišljena razmerja), da bi bila vrednost 1 UNCU (1 t pšenice), po že prej omenjenih kriterijih, enaka vrednosti 2000 litrov (l) vode, 50 l nafte, 5 kg jekla, 2 t bombaža, 3 t hlodovine, 10 t železove rude itd..

Po določitvi vrednosti posameznih skupnih dobrin in določitvi njihovih medsebojnih razmerij, lahko zdaj razmišljamo, kako bi menjava po načinu 'dobrina za dobrino' dejansko potekala.

Primer menjave po načelu 'dobrina za dobrino'

Menjava dobrin po načelu 'dobrina za dobrino' bi potekala v treh fazah. Poglejmo si primer takšne menjave (s posredovanjem agencije) med tremi državami: A, B in C. Časovni vidik menjav nas v tem primeru ne zanima.

1. FAZA; zaznavanje 'ponudbe in povpraševanja' po dobrinah

Agencija zbira podatke o presežnih dobrinah in o potrebah držav po dobrinah.

Država A ponudi sklada 200 t bombaža in sporoči potrebo po 50 tonah pšenice.

Država B ponudi 100 t pšenice in sporoči potrebo po 10000 l nafte.

Država C ponudi 5000 l nafte in sporoči potrebo po 50 t pšenice ter 50 t bombaža.

Predpostavimo, da je začetno stanje vseh držav na posebnem računu agencije 0.

2. FAZA; 'iskanje partnerjev'

Agencija na podlagi 'ponudbe in povpraševanja' priporoči, kako bi države na najenostavnejši način med seboj menjale dobrine.

1. Država B naj dobavi državama A in C po 50 t pšenice.
2. Država C naj dobavi državi B 5000 l nafte.
3. Država A naj dobavi državi C 50 t bombaža.

3. FAZA; 'izvršitev in obračun realiziranih dogodkov'

Agencija bi države obvestila (glede na fazo 2) o dobrinah, ki naj bi si jih menjale med seboj, države pa bi same izpeljale "posel" (transport in skladiščenje dobrin). Agencija bi po dejansko opravljenih "poslih" obračunala njihovo vrednost (predpostavimo, da so se vsi dogodki iz faze 2 dejansko zgodili) in jih zabeležila na posebnem računu:

1. Državi B se na računu agencije pripiše 100 UNCU v dobro (50 t + 50 t = 100 t pšenice = 100 UNCU), državama A in C se račun obremeni vsaki po 50 UNCU.
2. Državi C se pripiše 100 UNCU v dobro (50 l nafte je 1 UNCU; 5000 l je 100 UNCU), državi B se račun obremeni za 100 UNCU.
3. Država A dobavi državi C 50 t bombaža, zato se ji pripiše 25 UNCU (2 t bombaža je 1 UNCU; 50 t je 25 UNCU) v dobro, državi C pa enaka vrednost v breme.

Za dobrine, ki ostanejo nerazporejene (še 150 t bombaža) ali po katerih je še vedno izražena potreba (5000 l nafte), agencija še naprej išče države, ki jih potrebujejo oziroma, ki so jih pripravljene ponuditi.

Obračun na računih agencije bi brez upoštevanja časovne komponente izgledal takole:

Dogodek	DRŽAVA					
	A		B		C	
	DOBRINA	UNCU	DOBRINA	UNCU	DOBRINA	UNCU
1.	- 50 t pšenice	- 50	+ 100 t pšenice	+ 100	- 50 t pšenice	- 50
2.			- 5000 l nafte	- 100	+ 5000 l nafte	+ 100
3.	+ 50 t bombaža	+ 25			- 50 t bombaža	- 25
STANJE		- 25		0		+ 25

Opomba: + pomeni v dobro, torej prispevek v sklad, - pa v breme, torej pridobitev dobrine iz sklada.

Iz obračuna sledi, da ima na koncu država A 25 UNCU bremen (minus na računu agencije), medtem ko ima država C 25 UNCU presežka (plus na računu agencije), država B pa ima račun uravnotežen (0).

Kaj bi se zgodilo, če bi imela država v nekem določenem obdobju prevelike presežke ali primanjkljaje?

Pri tej obliki trgovanja bi normalno prihajalo do takšnih presežkov in primanjkljajev, saj država, ki bi ponudila skladu neko dobrino ali dobrine, ne bi nujno takoj potrebovala neke druge dobrine in obratno. Presežki in primanjkljaji bi bili nekaj povsem normalnega, kajti vsaka država ima dobre in slabe letine, neenakomerne presežke in primanjkljaje določenih dobrin ter stalno prisotno možnost, da jo doletijo nepredvidljive naravne katastrofe (suše, poplave, potresi, orkani itd.). Na dolgi rok bi se presežki in primanjkljaji posamezne države bolj ali manj uravnovesili, za kar bi morala vsaka država poskrbeti sama.

V začetni fazi uvedbe sklada bi nekatere države zaradi izredno slabega stanja svojih gospodarstev mogoče res imele velike primanjkljaje, ki pa bi se postopno, z razvojem, zaradi enakomernejše porazdelitve dobrin začeli zmanjševati. Če pa bi državo resno prizadele naravne katastrofe ali druge nevsčnosti, potem bi ji druge države lahko solidarno odpisale njene "dolgove", na primer na vsakoletnem vrhunskem srečanju predstavnic agencije (sklada).

Organiziranost agencije in sklada

Agencijo in sklad bi vodila skupina strokovnjakov različnih področij (ekonomisti in politiki; strokovnjaki za logistiko, transport, distribucijo, informacijsko tehnologijo; ekologi, predstavniki organizacij za človekove pravice in še kdo) iz različnih svetovnih regij.

Ključne odločitve – o prihodnjem delovanju agencije, o odpisu “dolgov” (visoko negativno stanje, ki bi ga zaradi objektivnih okoliščin imela določena država na svojem računu), o nadzoru delovanja agencije – bi morala sprejemati skupščina agencije, v kateri bi sodelovale vse njene članice. Pristopanje k skladu oziroma agenciji bi moralo biti prostovoljno.

Kakšne bi bile prednosti globalnega sklada?

Prednosti uvedbe globalnega sklada bi bile nedvomno velike, saj bi sama uvedba sklada vplivala na drugačno ravnanje ljudi in na drugačne odnose med državami in znotraj njih. Na splošno bi bile prednosti naslednje:

- Hitro bi odpravili kronično revščino in lakoto ter zmanjšali obolevnost za ozdravljivimi boleznimi.
- Sklad bi lahko hitro reagiral na nujne potrebe ob naravnih katastrofah in drugih nevšečnostih (s tem bi se ukvarjal intervencijski sklad, o katerem bomo več spregovorili kasneje), ne da bi bilo potrebno za pomoč vsakič posebej prositi mednarodno skupnost. S tem bi uvedli nekakšen sistem trajne solidarnosti.
- Države in njeni prebivalci bi se počutile varnejše, saj njihova eksistenca ne bila neprestano ogrožena.
- Sklad bi pozitivno vplival na zaupanje med različnimi družbenimi skupinami in narodi.
- Uvedba globalnega sklada bi spodbudila pravičnejšo delitev tudi na “nižjih nivojih”: v regijah, državah, lokalnih skupnostih, različnih organizacijah in skupinah ter med posamezniki.
- Ker bi bila obračunska denarna enota vezana na vrednost dobrin, njihova vrednost ne bi mogla neprestano nihati, kar se danes na svetovnih trgih pogosto dogaja in povzroča negotovost ter

nezmožnost kakršnegakoli dolgoročnega načrtovanja.

- Sklad bi stabiliziral cene ključnih dobrin na svetovnih trgih, saj presežki teh dobrin – ti bi se usmerili v sklad – ne bi več zmanjševali cen (npr. hrane, surovin, energetskega virov), primanjkljaji pa jih ne bi povečevali.
- Delovanje sklada bi bistveno zmanjšalo možnost špekulativnega in koruptivnega ravnanja, ki je danes v svetu izjemno razširjeno.
- Države bi se lahko, z vezavo svojih valut, oprle na svetovno obračunsko valuto (UNCU), kar bi predstavljalo osnovo za bolj stabilna razmerja med različnimi svetovnimi valutami.

Kaj pa negativne plati?

Negativne plati uvedbe sklada bi občutile predvsem današnje privilegirane skupine, ki si neupravičeno lastijo ogromna bogastva planeta in koristi, ki jih to bogastvo prinaša. Odpoved absolutnega lastništva nad skupnimi dobrinami človeštva, bi bila nujna in največja žrtev uveljavitve principa pravične delitve dobrin.

Kar pa še ne pomeni, da posamezniki ali podjetja s temi dobrinami ne bi mogli več upravljati. Z njimi bi lahko upravljali kot začasni upravitelji (npr. s koncesijami ali začasnim lastništvom), vendar pod določenimi pogoji: da upoštevajo človekove pravice, delovne in okoljske standarde; da naravne vire izkoriščajo v skladu z načeli trajnostnega razvoja; da skupnosti (lokalni, državni ali globalni) plačujejo nadomestila za izkoriščanje in uporabo teh virov itd..

Ali bi trgovina kakršno poznamo danes zamrla?

Klasičen način trgovanja bi še vedno obstajal, vendar bi trgovine in drugi udeleženci v tem procesu postopno začeli delovati na bolj pravičnih temeljih. Danes je v svetu že uveljavljeno gibanje Pravična trgovina, v katerem imajo tudi mali proizvajalci koristi od prodaje, ne pa samo veliki trgovci in drugi posredniki ter različni špekulantje. A tudi sami potrošniki, skupaj z večjo ponudbo izdelkov po načelu pravične trgovine, so tisti, ki lahko z izbiro nakupov prisilijo trgovce in dobavitelje k pravičnejši porazdelitvi koristi od prodaje in uporabe dobrin.

Kako bi uvedba globalnega sklada in globalne obračunske valute (UNCU) vplivala na denarne sisteme posameznih držav?

Svet pravzaprav nujno potrebuje denarno oporo, ki bi jo lahko predstavljala svetovna obračunska denarna enota (UNCU). Tudi če globalna obračunska enota nikoli ne postane pravi denar, lahko posamezne države vežejo vrednost svojega denarja na ta "svetovni denar" in s tem omogočijo stabilnost svojega pravega denarja. Nekoč je imel denar osnovo v zlatu, danes pa bi to osnovo predstavljale skupne dobrine, kar bi denarju zagotavljalo veliko mero trdnosti in stabilnosti.

Kako bi se agencija financirala?

Agencija in sklad bi delovala v okviru OZN in bi se financirala bodisi iz sredstev Združenih narodov bodisi iz neposrednih članarin članic agencije in sklada. Države bi lahko tudi prostovoljno prispevale v sklad: v obliki dobrin ali denarja. Iz teh prispevkov bi se lahko pomagalo državam z velikimi primanjkljaji.

Oglejmo si še drugi dve nalogi agencije: vodenje intervencijskega sklada in določanje priporočljive izrabe naravnih virov.

2. Vodenje intervencijskega sklada

Poleg sklada, preko katerega bi se bolj pravično delilo svetovno bogastvo in ki bi skrbel za koordinacijo menjave po načinu 'dobrina za dobro' med državami, pa bi morala agencija za primere nujnega posredovanja v državah, ki bi jih prizadela naravna katastrofa ali kakšna druga nenadna nevšečnost, oblikovati še poseben intervencijski sklad. Takšen sklad oziroma skladi bi morali biti prisotni na različnih lokacijah po svetu. V teh skladih oziroma skladiščih, bi se hranile dobrine, ki bi bile nujno potrebne za zadovoljevanje osnovnih človeških potreb v primeru naravnih katastrof ali drugih nevšečnosti.

V skladiščih bi se hranila hrana, pitna voda, zdravila, začasna bivališča, oblačila, osnovna šolska oprema in druge nujno potrebne življenjske potrebščine. Seveda bi bilo treba sproti, z obnavljanjem,

poskrbeti, da se določene dobrine ne bi pokvarile (npr. hrana in zdravila). Ta skladišča bi pokrivala določeno regijo, npr. južno in severno Afriko, Evropo, jugovzhodno Azijo itd.. Delovanje teh regionalnih skladišč bi vodila agencija s sodelovanjem držav, ki bi jih delovanje posameznega sklada (skladišča) neposredno zadevalo kot donatorke in/ali prejemnice pomoči.

Za zaloge v teh skladiščih bi morala skrbeti mednarodna skupnost, vsaka država bi prispevala določene dobrine, ki jih ima na voljo ali finančna sredstva. Za vrsto in količino dobrin ali finančnih sredstev bi skrbela agencija, po potrebi tudi z nakupi na lokalnih trgih. V primeru naravne katastrofe, bi se morala agencija odločati hitro, avtonomno in po svoji strokovni presoji ter šele kasneje zagovarjati svoja dejanja državam regije, v kateri bi intervencijski sklad deloval. Če bi prišlo do katastrofe večjih razsežnosti, bi lahko kombinirali uporabo dobrin iz večih intervencijskih skladov po svetu.

3. Določanje priporočljivega obsega izrabe skupnih dobrin

*Vsaka država bo zaprosena naj naredi inventuro vsega, kar proizvede, da bo znano, kako velik je svetovni 'kolač': koliko potrebujemo, koliko ustvarimo, koliko moramo uvoziti.*⁵⁷

Že leta 1992 je okoljska skupina *Prijatelji Zemlje iz Nizozemske (Friends of the Earth Netherlands)* s sodelovanjem nekaterih drugih skupin in univerz začela s projektom pravične delitve dobrin. Osnovna ideja tega projekta je, da se izračuna, koliko dobrin (npr. zemlje, gozdov, energetske virov itd.) človeštvo lahko uporablja, da ne bi ogrozilo naravno ravnovesje v okolju. Ta celotna količina dobrin bi se pravično porazdelila med vse prebivalce planeta. Osnovna ideja tega projekta se izraža v konceptu "*pravične delitve planetarnih dobrin v okviru zmožnosti planetarnega okolja*" ("*The Fair Share on Environmental Space*").⁵⁸

Zmožnost planetarnega okolja (Environmental Space) predstavlja celotno globalno količino energije, neobnovljivih virov, obdelovalne zemlje, gozdov, vode in drugih virov, ki jih lahko uporabljamo, izkoriščamo in

pravično delimo, ne da bi povzročili nepovratno škodo okolju in ne da bi oropali bodoče generacije za vire, ki jih bodo v prihodnosti potrebovali.

Pravična delitev planetarnih dobrin (Fair Share) pa pomeni, da mora vsaka država porabiti tolikšen delež planetarnih virov (skupnih dobrin), kolikršen je delež njenega prebivalstva glede na celotno človeško populacijo. Pri tem bi bila seveda dopustna odstopanja – pri porabi energije namenjene ogrevanju na primer, bi bili lahko prebivalci hladnejših območij planeta deležni večje količine energetskih virov na prebivalca; odstopanja pa bi bila možna tudi zaradi kulturnih posebnosti, tradicije itd..

Agencija bi se torej v okviru tretje naloge ukvarjala z ocenjevanjem letnega izkoriščanja naravnih virov v obsegu, ki ne bi ogrožal naravnega ravnovesja na planetu (v skladu z načeli trajnostnega razvoja) ter z ocenjevanjem dopustnih obremenitev okolja, ki jih povzroča raba teh virov (npr. največje še dopustne emisije toplogrednih plinov, s čimer se že sedaj ukvarjajo države podpisnice Kjotskega protokola).

Seveda bi takšni izračuni (ocene) morali potekati s sodelovanjem držav, ki same najbolj poznajo svoje dobrine in potrebe svojega prebivalstva. Na podlagi pridobljenih ocen bi agencija državam priporočila, v kolikšnem obsegu naj izkoriščajo naravne vire, v kolikšnih količinah naj jih uporabljajo in koliko lahko obremenijo okolje z rabo teh virov. Presežki in primanjkljaji dobrin pa bi se izravnali preko sklada (1. naloga agencije) in tudi na običajnih trgih.

Primer: Agencija bi ocenila, kolikšna bi bila letna trajnostno naravnana količina nafte na vsem planetu, ki bi jo lahko načrpali: da bi zadostili potrebam vseh prebivalcev planeta, da ne bi ogrozili energetske prihodnosti planeta (vsaj dokler nimamo dovoljšnjih alternativnih virov) in da količine toplogrednih plinov, ki bi se ob uporabi te nafte in njenih derivatov sprostile v ozračje, ne bi ogrozile ravnovesja v okolju.

Agencija bi državam na podlagi teh izračunov (ocen) priporočila količine načrpane nafte (seveda tistim, ki jo imajo) ter vsem državam na planetu priporočila količino, ki jo smejo uporabiti glede na število prebivalstva in ob upoštevanju nekaterih posebnosti. Pravična delitev bi se opravila preko globalnega sklada, lahko pa tudi na “normalnih” trgih (nekatero države nafto kupijo/prodajo na trgu, nekatere jo zamenjajo

za “svoje” dobrine preko sklada) – bistveno je, da bi države upoštevale priporočene količine. Podobno bi lahko storili za pitno vodo, lesno bogastvo in druge skupne dobrine, ki se uporabljajo za zadovoljevanje človeških potreb. Pravična delitev je povezana z razbremenitvijo pritiska na izkoriščanje virov in s tem povezano preobremenitvijo okolja zaradi njihove nezmerne rabe.

Razmislek o pravična delitvi dobrin na lokalni ravni

Pomen besede *lokalno* je zelo širok. Beseda *lokalno* izhaja iz latinske besede *localis*, ki pomeni ‘prostorsko omejen’. Nasproti globalnemu, ki predstavlja celoten *globus* (planet Zemljo), je vsako manjše okolje lokalno. Zato lokalno okolje ali lokalno skupnost prepoznamo kot vas, mestno četrt, mesto, občino, pokrajino in tudi državo, regijo ali kontinent. Dejansko pa se pojem *lokalno* uporablja predvsem za skupnosti, ki so manjše od države (vas, mestna četrt, mesto, občina, pokrajina; k temu lahko prištejemo še družino kot najmanjšo človeško skupnost).

Pomen lokalnih skupnosti je v dobrem poznavanju potreb svojih pripadnikov, kulturnih značilnosti in okolja, v katerem bivajo. Zato lahko lokalna skupnost veliko učinkoviteje vodi in oblikuje lokalno ekonomijo (gospodarstvo), veliko učinkoviteje kot velika podjetja ali država. Pravična delitev dobrin je pravzaprav “doma” na lokalni ravni. V družini, kot najmanjši skupnosti, je pravična delitev dobrin temelj medsebojnih odnosov.

Vendar je potrebno poudariti, da moramo, ko govorimo o pravični delitvi dobrin, izhajati iz najvišje, globalne ravni, kajti brez pravične delitve na globalni ravni, je vsaka delitev na nižjih ravneh neučinkovita in v ničemer ne prispeva k cilju, h katerem težimo: povečanju zaupanja med različnimi skupinami in narodi, kar je edina pot k miru in blaginji človeštva. Zaupanja med različnimi skupinami in narodi pa ne bo, dokler skupne dobrine človeštva ne bodo pravičneje porazdeljene.

Po vzoru globalnega sklada dobrin se ti skladi lahko oblikujejo tudi na nižjih ravneh, v lokalnih skupnostih: v državah, pokrajinah, v mestih in vaseh, v soseskah ali drugih oblikah skupnosti. Organiziranost in upravljanje takšnih skladov je odvisna od iznajdljivosti različnih lokalnih skupnosti, njihovih posebnosti in tradicije.

Vendar lokalne skupnosti poleg teh skladov lahko uvedejo še celo vrsto drugih rešitev, ki okrepijo in obogatijo medsebojno sodelovanje v skupnosti. Razmišljati je mogoče o delitvi storitev, o skupni delitvi nekaterih dobrin, o souporabi prostorov, o uvedbi lokalnega denarja, o lokalnih zadrugah itd. Poglejmo si nekaj takšnih, ponekod že uveljavljenih rešitev. Največ idej izvira iz članka Garya Gardnerja: Zakaj deliti dobrine?⁵⁹ [Opomba: vse poševno ležeče besedilo, ki je brez navedbe vira, izhaja iz omenjenega članka]

“Delitev storitev”

Način, ki ga je zasnoval Edgar Cahn z inštituta Time Dollar v Washingtonu, je uporaba novega orodja, znanega pod imenom “kredit za storitve”. Delujejo na naslednji način: Predpostavite, da je vsaka ura prostovoljnega dela določene osebe, npr. v posvetovalnici za pravno pomoč, v kuhinji, kjer se brezplačno deli juha, ali na sosedovem domu, zapisana v elektronski bazi podatkov kot en “kredit storitev”.

Predpostavite tudi, da ta prostovoljec, imenujmo ga Viktor – starejši mož s stalnimi dohodki – potrebuje nekoga, ki bi mu prepleskal kopalnico. Ne more si privoščiti pleskarja, je pa preveč ponosen, da bi zaprosil za pomoč. Vendar si je prislužil kredit za storitev in lahko brez zadrege uporabi ta kredit, da mu drug prostovoljec opravi pleskanje. V tem preprostem primeru je kredit storitve podvojil velikost “trga” prostovoljnih storitev; namesto, da bi samo Viktor prispeval uro dela za skupnost, je tu še pleskarjev prispevek ene ure. Ko se pridruži več prostovoljcev z več sposobnostmi, se trg prostovoljnega dela poveča. Krediti za storitve v bistvu odprejo prikrit vir bogastva v vsaki skupnosti: čas in energijo ljudi.

Skupna uporaba nekaterih dobrin

Mnoge predmete, ki jih imamo doma, bi lahko delili z drugimi. Prevladujoči trend, da moramo imeti vse in da moramo vse sami kupiti, je rezultat potrošniške miselnosti. Tisočletja človeške zgodovine so si ljudje pomagali z medsebojno delitvijo dobrin, kar jih je tesno povezovalo med seboj.

Mesta Takoma Park, Maryland in Berkeley v Kaliforniji vodijo posojevalnice orodja, kjer si lahko prebivalci izposodijo različna električna in ročna orodja tako kot knjigo. V Kopenhagnu imajo na voljo kolesa, ki jih brezplačno uporabljajo v mestnem središču, kar prispeva k hitremu mestnemu prevozu brez onesnaževanja. Podjetja v nemških mestih so organizirala načine za povezavo voznikov s potniki, ki so potrebovali prevoz, ali za povezavo stanovalcev, ki so načrtovali odsotnost, z osebami, ki so potrebovale kratkoročno namestitve. Vse te oblike delitve povečujejo učinkovitost materialov in s tem zmanjšujejo vpliv na okolje, pri tem pa celo okrepijo družbene vezi.

Z delitvijo lahko začnejo tudi posamezniki in soseske. Prebivalci lahko sami prevzamejo pobudo in presodijo, v kolikšni meri uporabljajo stvari, ki so v njihovi lasti, in ali so jih pripravljeni deliti. Ali mora imeti vsaka družina svojo kosilnico? Svoj komplet prtljage? Svojo opremo za kampiranje ali svoje smuči? Predstavljajte si, kako bi poživili soseske, če bi prebivalci sledili zgledu sobivanjske skupnosti Almeda v Novi Mehiki in bi objavili seznam stvari, ki si jih sosede lahko sposodijo. S širjenjem interneta in uporabo sosedske domače strani bi bila ta vrsta delitve danes lažja kot kdajkoli prej.

Sobivanje

Današnja doba skrajne individualizacije in zasebne lastnine povsem izriva skupno last in skupno uporabo prostorov, ki je bila značilna za vsa obdobja človeške zgodovine. Vendar se tudi to počasi spreminja.

V zgodnjih sedemdesetih letih je skupina socialnih pionirjev na Danskem začela poskus z vrsto skupnosti, ki je znana pod imenom sobivanje – tj. oblika sodobne vasi, ki ima sedaj trdno oporo že v več državah. Tipična

vas, ki jo načrtujejo prebivalci in je namenjena izgradnji močnih vezi v skupnosti, je sestavljena iz skupin 10 do 40 gospodinjstev, ima vsako svoje stanovanje ali hišo. Zasebnost je cenjena in spoštovana, vendar model in kultura skupnosti spodbujata medsebojno sosedsko delovanje in delitev. Prebivalci si delijo nekatere prostore, navadno "skupno hišo" za srečanja, rekreacijo in občasne skupinske obroke, v nekaterih primerih pa tudi delavnice, vrtove in dvorišča. Skupnosti se samoupravljajo, kar tudi spodbuja vzajemno delovanje; odločitve na ravni skupnosti se sprejemajo na podlagi konsenza. Skratka, videti je, da sobivanje zagotavlja socialno povezanost, ki si jo številni ljudje želijo, pri čemer je prepuščeno vsaki družini posebej, da se sama odloči, v kolikšni meri se bo vključila.

Lokalne zadruge

Zadruge so oblika podjetij, ki temeljijo na prostovoljnem lastništvu ljudi, ki so hkrati tudi njeni uporabniki in delujejo v korist vseh njenih članov. Potrošniške zadruge na primer vodijo in imajo v lasti ljudje, ki v njih tudi sami nakupujejo. Tako so tudi najboljše zadovoljene njihove potrebe, ki jih sami poznajo veliko bolje kot veliki centralno vodeni trgovski centri. Poleg potrošniških, ki so večinoma prehrabene, obstajajo še proizvodne, delavske in prodajne zadruge.

Glavne značilnosti zadrug so:

- upravljajo jih člani, ki so hkrati tudi njeni lastniki (člansko lastništvo) in uporabniki,
- demokratično vodenje (en član, en glas),
- spoštovanje mednarodnih pravil.

Bistvo zadrug je, da člani vanje pristopijo prostovoljno in da so demokratično vodene. Potrošniške zadruge spodbujajo lokalno ekonomijo, saj kupujejo izdelke pri lokalnih proizvajalcih. Člani zadrug bolje poznajo kvaliteto in resničen izvor proizvodov, ki jih kupujejo, kot pa potrošniki v velikanskih nakupovalnih centrih, ki kupujejo izdelke, ne da bi zares vedeli, kako in na kakšen način so bili proizvedeni ali pridelani.

Lokalni menjalni trgovski sistem

Lokalni menjalni trgovski sistem (Local Exchange Trading Systems – LETS) je računovodski sistem plačevanja, kjer se posameznikove transakcije (nakup, prodaja, opravljene storitve) obračunajo na posebnem računu. Nakup ali uporaba neke storitve (seveda znotraj lokalne skupnosti) bo račun pripadnika tega menjalnega sistema obremenil za določeno vrednost, medtem ko ga bo prodaja ali opravljena storitev “obogatila”. Tako je na njegovem računu vedno razvidno, kakšno je njegovo trenutno “denarno stanje”.

Takšen način “plačevanja” so uvedle številne lokalne skupnosti, ki po svoje imenujejo te “valute” ali vrednostne enote (ohranjamo originalne izraze: ‘favours’, ‘beans’, ‘auras’, ‘shells’, ‘talents’, ‘thank yous’,⁶⁰ itd.). Na ta način so lokalne skupnosti neodvisne od pogosto nestabilnih klasičnih denarnih valut in ohranjajo vitalnost lokalne ekonomije ter spodbujajo sodelovanje in medsebojno delitev v lokalnih skupnostih.

Našteli smo samo nekaj možnosti medsebojne izmenjave dobrin in storitev na lokalni ravni, možnosti je dejansko neomejeno veliko. Od iznajdljivosti, tradicije, okoliščin, lokalnih posebnosti in seveda volje ljudi je odvisno, kakšno pot bodo ubrale lokalne skupnosti.

Prispevek posameznika v procesu pravične delitve dobrin

Pri posamezniku se začne vsaka družbena sprememba. Vsak posameznik je del tega sveta, je soodgovoren za svet, kakršen je in ima možnosti, da ga spreminja. So ljudje, ki imajo mnogo večji vpliv in večjo odgovornost (npr. predsednik ZDA, direktor naftne družbe Exxon, papež, iranski ajatolah, novinar CNN itd.) kot drugi milijoni običajnih ljudi, a nihče ni brez odgovornosti do sveta in nihče ni povsem brez moči pri sooblikovanju in spreminjanju sveta.

Zato je pomembno vsako naše dejanje in celo vsaka naša beseda. Naša dejanja in tudi besede, ki so usmerjena v razvoj človeške družbe in planeta

kot celote so dobra, naša dejanja pa, ki skušajo ohranjati (konzervirati) današnje stanje, današnja družbena razmerja, današnje odnose ali se spogledujejo s preteklimi, so slaba ali celo zla.

A tudi naša nedejavnost sodi v povsem isto kategorijo kot delati zla dejanja. Če politik začne vojno, če podjetnik uničuje okolje, jima to uspeva tudi zaradi naše nedejavnosti in s tem naše tihe privolitve.

V zdajšnjem času in bližnji prihodnosti bo največji razvoj človeštva dosežen, ko bodo vsi ljudje lahko zadovoljevali svoje potrebe (s tem se bodo zmanjšale napetosti med ljudmi in med narodi) in ko bo celotno planetarno okolje, skupaj s človeštvom, ponovno zaživel v ravnovesju. Kar pomeni, da se bo obremenitev okolja ustalila v mejah planetarnih zmoglosti ali z drugimi besedami, da se bodo naravni sistemi lahko sami obnovljali. Vsa dejanja in besede v tej smeri so dobra, pozitivna. Pravična delitev dobrin pa prava pot v tej smeri.

Odpovedati se kakšni vožnji z avtom ali drugim potratnim prevoznim sredstvom in biti na splošno zmeren pri uporabi dobrin, na različne načine pomagati pomoči potrebnim, protestirati proti uničevalnim ravnanjem politikov in podjetnikov, posaditi drevo, preprečiti onesnaževanje okolja, sodelovati pri pravični delitvi dobrin in podobno so dobra dejanja, še posebej, kadar jih skupaj počne veliko ljudi.

Zaključek

Z uveljavitvijo pravične delitve dobrin bomo odprli novo dobo v človeški zgodovini, ki bo temeljila na spoznanju, da smo ljudje najprej pripadniki človeštva in da živimo na skupnem planetu, kar pomeni, da smo soodgovorni tako za svojo družino (človeštvo) kot za svoj dom (planet Zemljo).

Pravična delitev dobrin ni enaka dajanju miloščine, pomoči ali daru, temveč temelji na razumevanju, da določene dobrine, ki jih posedujemo ali si jih lastimo, niso samo naše, temveč pripadajo vsemu človeštvu, predvsem ko gre za dobrine, ki so namenjene zadovoljevanju osnovnih človekovih potreb.

Uveljavitev principa pravične delitve dobrin bo sprožila številne spremembe na vseh področjih človeške družbe, saj so današnje ustanove in organizacije večinoma povsem naravnane na današnji neučinkovit in nevaren družbeni sistem tekmovanja, pohlepa in izkoriščanja ter brezglave in škodljive gospodarske rasti.

Čim prej moramo začeti razmišljati in delovati na nov način, če želimo živeti v prihodnosti, ki bo vredna človeškega življenja. Na princip pravične delitve dobrin lahko nenazadnje gledamo tudi kot na izraz univerzalne ljubezni do drugega, ki se tako iz abstraktnega "spusti" v vsakdanje življenje človeštva.

V naših vsakodnevnih odnosih, v naših vsakodnevnih aktivnostih si moramo prizadevati za drugačen, boljši svet. Vsi ljudje si delimo usodo tega čudovitega planeta, kar pomeni, da si moramo deliti tudi njegova bogastva, naše znanje in sposobnosti ter skupno odgovornost za vse ljudi, za vsa živa bitja in za planet kot celoto. Potem se bo svet v resnici spremenil. In v resnici ni pomembno kakšni smo, v kaj verjamemo, komu pripadamo, kako razmišljamo, pomembno je kar storimo.

Nekoč je preminuli ameriški predsednik Kennedy dejal: *"Ne sprašuj, kaj lahko država stori zate, temveč kaj ti lahko storiš za državo."* Danes lahko rečemo: *"Ne sprašuj, kaj svet lahko stori zate, temveč, kaj ti lahko storiš za svet."*

Svet čaka na nas.

Literatura in viri

- 1 **James Lovelock.** What is Gaia?
[<http://www.ozl.com/ourplanet/lovelock2.html>]
- 2 **James Lovelock** v sodelovanju z Lynn Margulis.
The Gaia Hypothesis
[http://www.mountainman.com.au/gaia_jim.html]
- 3 **Minet.si** [<http://www.minet.si/sola/slovarcek.php?id=1481§ion=3>]
- 4 **James Lovelock (1994).** Gaja, nov pogled na življenje na Zemlji.
Ljubljana, Cankarjeva založba, str. 20.
- 5 **DELO.si** (Ma.K./STA), 10. 12. 2006: Podelili Nobelove nagrade;
Junus: Revščina je grožnja miru
[http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,396,176925]
- 6 **CNN.COM:** Nobel Awards 2006
[<http://www.cnn.com/2006/WORLD/europe/12/10/nobel.awards.ap/index.html>]
- 7 **Revija Share International**, slovenski prevod (december 2006).
Dejstva o hrani, str. 9. [<http://www.share-international.net/slo/>]
- 8 Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights
[<http://www.ohchr.org/english/events/day2006/hrd2006.htm>]
- 9 **Al Gore (2006).** An Inconvenient Truth. Rodale, 33 E.
Minor Street, Emmanus, PA 18098, USA,
- 10 **Common Dreams.** Geneviève Roberts: Climate Change vs
Mother Nature: Scientists Reveal That Bears Have Stopped
Hibernating (21. 12. 2006 Independent / UK)
[<http://www.commondreams.org/headlines06/1221-01.htm>]
- 11 **Union of Concerned Scientists**, Citizens and Scientists for
Environmental Solutions [<http://www.ucsusa.org/>]
- 12 **World Development Movement.** Climate Calendar report
[<http://www.wdm.org.uk/resources/briefings/climate/climatecalendar08012007.pdf>]
- 13 **Common Dreams.** Scott Streater: Nonstick Chemicals May Pose a
Threat (5. 12. 2006, Ft. Worth Star-Telegram; Texas)
[<http://www.commondreams.org/headlines06/1205-05.htm>]
- 14 **Blaise Pascal:** Misli; druga, dopolnjena izdaja. Mohorjeva družba,
Celje 1986.
- 15 **Karl Polanyi (2001).** The Great Transformation. Foreword by
Joseph E. Stiglich. Boston Beacon Press, str. 76.
- 16 **Benjamin Creme (2001).** The Great Approach. Amsterdam,
London, Los Angeles: Share International Foundation, str. 83.

-
- 17 **Fran Bradač (1990)**. Latinsko slovenski slovar. Ljubljana: Državna založba Slovenije, str. 102.
 - 18 **Common Dreams**. Chris Giles: Richest 2% Hold Half the World's Assets (6. 12. 2006 Financial Times)
[<http://www.commondreams.org/headlines06/1206-01.htm>]
 - 19 **New York Stock Exchange (NYSE)**: NYSE Listing Requirements and Historical Records
[<http://www.cftech.com/BrainBank/FINANCE/NewYorkStockExch.html>]
 - 20 **Revija Share International**, slovenski prevod (november 2006). Zavzemanje za pravico do vode, intervju s Tonyem Clarkom, str. 7. Share Slovenija, Kranj. [<http://www.share-international.net/slo/>]
 - 21 **WAR RESISTERS LEAGUE**
[<http://www.warresisters.org/smod/warforprofit.shtml>]
 - 22 **Share Slovenija**. Gary Gardner: Zakaj deliti dobrine? [http://www.share-international.net/slo/publikacije/arhiv/gospodarstvo/zakaj_delitidobrine.htm]
 - 23 **Percy Schmeiser**, spletna stran [<http://www.percyschmeiser.com/>]
 - 24 **Revija Share International**, slovenski prevod (december 2006). Share Slovenija, Kranj. [<http://www.share-international.net/slo/>]
 - 25 **The South Centre**, An Intergovernmental Organization of Developing Countries: Third World Debt a Continuing Legacy of Colonialism
[<http://www.southcentre.org/info/southbulletin/bulletin85/bulletin85.htm>]
 - 26 Ibid.
 - 27 **Times online**. Johnathan Clayton. Free trade in 2005: subsidies for the richest, tariffs for the poorest
[<http://www.timesonline.co.uk/article/0,,3-1663817,00.html>]
 - 28 **Oxfam UK**. Dumping on the world, How EU sugar policies hurt poor countries
[http://www.oxfam.org.uk/what_we_do/issues/trade/bp61_sugar_dumping.htm]
 - 29 **WORLD TRADE REPORT**. WTO World Trade Report focuses on subsidies [http://www.wto.org/English/news_e/pres06_e/pr447_e.htm]
 - 30 **Revija Share International**, slovenski prevod (december 2006). Mojster – prek Benamina Crema: Jalovost vojne. Share Slovenija, Kranj. [<http://www.share-international.net/slo/>]
 - 31 **SIPRI YEARBOOK 2006**. Chapter 8. Military expenditure
[<http://yearbook2006.sipri.org/chap8>]
 - 32 **National Priorities Project**
[http://nationalpriorities.org/index.php?option=com_wrapper&Itemid=182]
 - 33 **Committee for the Abolition of Third World Debt**
[www.cadtm.org]

- 34 **SIPRI YEARBOOK 2006**. Chapter 9. Arms production
[<http://yearbook2006.sipri.org/chap9>]
- 35 **CORP WATCH**, Holding Corporations Accountable
[<http://www.corpwatch.org/article.php?list=type&type=19>]
- 36 **Benjamin Creme (1993)**. Maitrejevo poslanstvo, druga knjiga.
Slovenska izdaja. Share Slovenija 2003, str. 17.
- 37 **Revija Share International**, slovenski prevod (april 2005, str. 14).
Mojster preko Benjamina Crema: Zakon reinkarnacije, januar 1985.
Share Slovenija, Kranj. [<http://www.share-international.net/slo/>]
- 38 **Revija Share International**, slovenski prevod (oktober 2005, str. 3).
Mojster – prek Benjamina Crema: Bratstvo ljudi.
Share Slovenija, Kranj. [<http://www.share-international.net/slo/>]
- 39 **Marko Snoj (1997)**. Slovenski etimološki slovar. Založba
Mladinska knjiga, Ljubljana, str. 74.
- 40 **Spencer Wells (2002)**. Odiseja človeštva, genetsko potovanje
človeka od začetkov do danes. Žepna knjiga, Tržič 2005, str. 80.
- 41 **Commission for Africa**
[http://www.commissionforafrica.org/english/schools/booklet/cr_schools.pdf]
- 42 **The State of the Commons**
[<http://onthecommons.org/files/publications/stateofthecommons.pdf>]
- 43 **J. R. R. Tolkien (2002)**. Gospodar prstanov. Bratovščina prstana.
Prevedel Branko Gradišnik. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 183.
- 44 **Revija Share International**, slovenski prevod (november 2005).
Mark Sommer: Resnična 'tretja pot', str. 4.
Share Slovenija, Kranj. [<http://www.share-international.net/slo/>]
- 45 **Platon**, zbrana dela I., prevod in spremna beseda Gorazd
Kocijančič, Mohorjeva družba, Celje 2004, str. 340.
- 46 **Adriana Aranha**, Brazilija
[http://www.silentkillerfilm.org/interview_aranha.html]
- 47 **Revija Share International**, slovenski prevod (december 2006).
Jiddu Krišnamurti: So-delovanje. Share Slovenija, Kranj.
[<http://www.share-international.net/slo/revija/revija.htm#sodelovanje>]
- 48 **Al Gore (2006)**. An Inconvenient Truth. Rodale, 33 E. Minor Street,
Emmanus, PA 18098, USA, Introducion.
- 49 **John Dewey (1916)**. Democracy and Education. The Free Press,
New York, str. 87.

-
- 50 **Common Dreams**. Kim Dixon: Nonprofit Health Care Often Better: Study (21. 6. 2006; [Reuters](#))
[<http://www.commondreams.org/headlines06/0621-07.htm>]
- 51 **Revija Share International**, slovenski prevod (november 2005).
Mojster – prek Benjaminina Crema: Ključ za prihodnost.
[<http://www.share-international.net/slo/publikacije/arhiv/mojster/kljuc.htm>]
- 52 **Share International Archives**. Monte Leach: Economic injustice and social upheaval: Is sharing the answer? Interview with Benjamin Creme
[http://www.share-international.org/archives/economics/ec_mleconomic.htm]
- 53 **Benjamin Crème (2001)**. The Great Approach. Share International foundation, str. 91.
- 54 **Share International Archives**. Bette Stockbauer: The future role of the United Nations
[http://www.share-international.org/archives/political/po_bsfuture-UN.htm]
- 55 **A Master Speaks, articles from Share International (1994)**.
Share International Foundation, str. 11.
- 56 **Revija Share International**, slovenski prevod (oktober 2006).
Virtualna valuta ZN – razvojni in partnerski trgovinski načrt za Afriko, Share Slovenija, Kranj, str. 13.
[<http://www.share-international.net/slo/>]
- 57 **Benjamin Crème (2001)**. The Great Approach. Share International foundation, str. 91.
- 58 **Michael Carley & Philippe Spapens (1998)**.
Sharing the World, London: Earthscan Publications Ltd.
- 59 **Share Slovenija**. Gary Gardner: Zakaj deliti dobrine?
[http://www.share-international.net/slo/publikacije/arhiv/gospodarstvo/zakaj_delitidobrine.htm]
- 60 **James Taris (2003)**. LETS Changed My Life, Article for New Community (Quarterly Australia)
[<http://www.lets-linkup.com/080-All%20About%20LETS.htm>]